

דמוקרטיה

חוסר מעש בקרב צעירים ערבים בישראל

סאמי מיעארי | נסרין חדאד חאג' יחיא

פברואר 2017

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

חוסר מעש בקרב צעירים ערבים בישראל

סאמי מיטארי | נסרין חדאד חאג' יחיא

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

NEET among Young Arabs in Israel

Sami Miaari and Nasreen Hadad Haj-Yahya

עריכת הטקסט: קרן גליקליך, ענת ברנשטיין

עיצוב הסדרה: יוסי ארזה

סדר: נדב שטכמן פולישוק

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר ידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר בספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמו"ל.

© כל הזכויות שמורות למכון הישראלי לדמוקרטיה (ע"ר), 2017, תשע"ז

המכון הישראלי לדמוקרטיה

רח' פינסקר 4, ת"ד 4702, ירושלים 9104602

טל': 02-5300888

אתר האינטרנט: www.idi.org.il

להזמנת ספרים:

החנות המקוונת: <http://tinyurl.com/idi-store>

דוא"ל: orders@idi.org.il

טל': 02-5300800 ; פקס: 02-5300867

כל פרסומי המכון ניתנים להורדה חינם, במלואם או בחלקם, מאתר האינטרנט. הדברים המתפרסמים במחקר זה אינם משקפים בהכרח את עמדת המכון הישראלי לדמוקרטיה.

תוכן העניינים

4	תקציר
5	מבוא
6	חוסר מעש והשלכותיו
7	חוסר מעש בישראל
8	חוסר מעש בקבוצות מיעוט
8	החסמים להשתלבות המיעוט הערבי בשוק העבודה הישראלי
10	שיטת המחקר
10	כלי המחקר
10	משתנים תלויים
11	משתנים בלתי תלויים
12	ממצאים
12	1. אוכלוסיית המדגם
12	2. הממצאים
17	3. הבדלים בין נשים לגברים
18	4. הקשר בין מאפייני רקע ואינטראקציה עם הרוב היהודי ובין חוסר מעש
20	דיון וסיכום
	נספחים
22	1. תוצאות המחקר האיכותני
24	2. השאלונים בערבית ובעברית
59	3. ניתוח נתונים מורחב
62	מקורות

תקציר

גיל 18 הוא נקודת מפנה בחייהם של צעירים, שכן מבחינה רשמית, בעיני החברה והחוק, הם הופכים לעצמאים ואחראים ונדרשים לפלס לעצמם את הדרך אל תוך חייהם הבוגרים. מעבר זה כרוך בבחירות מורכבות, המהותית שבהן קשורה לכניסה למעגל העבודה או הלימודים העל-תיכוניים. מחקרים מראים כי צעירים רבים אינם משתלבים באחת משתי המסגרות ונותרים מחוץ למעגל התעסוקה או הלימודים. רק מעט מחקרים ישראליים עוסקים בתופעה הזאת של חוסר השתלבות, המכונה בשפה המקצועית "חוסר מעש", ורובם מסתפקים בתיאור כללי שלה. המחקר שלפנינו ממלא את החלל. הוא מתאר את התופעה בקרב אוכלוסיית הצעירים הערבים בישראל ובוחר את הגורמים שיכולים לנבא אותה.

במסגרת המחקר נערך סקר במדגם מייצג של האוכלוסייה הערבית בישראל בצפון ובמרכז בקרב בני 19-23 (סך הכול: 442 משתתפים). מהתוצאות עולה:

(1) 37.2% מהמשתתפים במחקר דיווחו שהם לא משולבים בשום מסגרת פורמלית, מתוכם 51.6% אינם מוצאים עבודה.

(2) השוואה בין קבוצת חסרי המעש לקבוצת העובדים/לומדים מלמדת על לא מעט הבדלים במאפיינים האישיים (למשל, מגדר, גיל והשכלה) נוסף על הבדלים בגורמים שקשורים לנגישות כגון גישה לרכב פרטי, שליטה בשפה העברית ואינטראקציה עם אוכלוסיית הרוב במדינה.

(3) מודל הרגרסיה מראה כי מאפיינים אישיים כגון מגדר, השכלה והשכלת האם יכולים לנבא את הסטטוס "חסר מעש".

(4) גם משתנים שמרמזים על נגישות ואינטראקציה עם הרוב היהודי נמצאו מנבאים את הסטטוס "חסר מעש". כלומר, הסיכוי שצעירים מהקבוצה הזו ידווחו על עצמם שהם הגישו מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי או שהם בעלי גישה לרכב פרטי או שהם מגיעים בתכיפות גבוהה ליישובים יהודיים נמוך לעומת הסיכוי שצעירים ערבים עובדים או לומדים ידווחו כך.

תרומתו של המחקר הזה בכך שהוא מעלה אל פני השטח את קיומה של תופעת חוסר המעש בקרב אוכלוסיית הצעירים הערבים בישראל, מרחיב את הידע הקיים עליה ועל הגורמים שבכוחם לנבא אותה ומלמד על הדרכים שהצעירים הערבים עצמם מציעים כדי לעזור להם לצאת ממעגל חוסר המעש.

מבוא

בשנים האחרונות מתרחב העיסוק במעבר מגיל ההתבגרות לבגרות ובמאפייני תקופת הבגרות המוקדמת. אחת התופעות המעניינות בהקשר זה, שגם מושכת את תשומת הלב המחקרית אליה, היא תופעת חוסר המעש, קרי חוסר ההשתלבות של צעירים במסגרות לימודיות, בהכשרה מקצועית או בשוק העבודה. מחקרים מעטים התייחסו עד כה לתופעה, ומהנתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: הלמ"ס) ושל ארגון OECD בנוגע למדינת ישראל עולה תמונה עגומה.

מתברר כי שיעור הלא-משתלבים בקרב הצעירים בישראל – ערבים ולא-ערבים – הוא מהגבוהים במדינות OECD; 28% מבני הנוער והצעירים בישראל בגילים 15-29 מוגדרים חסרי מעש. תופעה זו שכיחה במיוחד בקרב צעירים ערבים. אקשטיין ודהן (2011) מצאו כי כמעט 40% מהצעירים הערבים בני 18-22 מוגדרים חסרי מעש. על רקע העובדה שכמעט מחצית מהמשפחות הערביות בישראל חיות מתחת לקו העוני (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2013) חשוב מאוד לעמוד על מקור התופעה אצל ערבים צעירים, בייחוד בגלל משקלה בניבוי חוסר מעש עתידי והשתכרות נמוכה (Schmillen and Umkehrer, 2013; Möller and Umkehrer, 2014).

שלא כמו הערבים, רוב היהודים בישראל משרתים בצבא או בשירות הלאומי כשנתיים-שלוש (מגיל 18 ועד הגילים 20, 21), ולפיכך נכנסים לשוק העבודה או למסגרת הלימודים הגבוהים מבוגרים יותר ולרוב אחרי שבנו רשתות חברתיות בצבא ולאחר הכנה לחיים עצמאיים. הערבים, לעומת זאת, מתמודדים עם המעבר הזה בגיל צעיר יותר, כמעט מיד אחרי סיום לימודי התיכון, וללא כל הכנה לחיים שאחר כך, המחייבים, בין השאר, בחירת מקצוע, מיומנויות חיפוש עבודה וכישורים אחרים הנדרשים להשתלבות בשוק העבודה. זאת ועוד, כמיעוט אתני צעירים אלו חיים במציאות של הזדמנויות מוגבלות, ואין להם בררה אלא להיחשף למסגרות שאוכלוסיית הרוב שולטת בהן (Khattab and Miaari, 2013). החסמים העומדים לפני צעירים ערבים מיד עם כניסתם למעגל העבודה או הלימודים יכולים לנבא את חוסר המעש שלהם בתחילת חייהם הבוגרים ואת האי-כניסה שלהם למעגל העבודה בטווח הזמן הקצר והארוך. זו הסיבה שמחקר זה מעמיד במוקד הדיון את החסמים הללו.

ספרות המחקר מונה כמה וכמה חסמים שמעיבים על השתלבות הערבים בשוק העבודה הישראלי, בין היתר אפליה, מגורים בפריפריה ונגישות לקויה של מוקדי התעסוקה והמסגרות לילדים הקטנים (שיכולים לאפשר יציאת נשים לעבודה) למתגוררים ביישובים הערביים (מיעארי, נבואני וחטאב, 2011; ישיב וקסיר, 2013). חסמים אלו ורבים נוספים עלולים להיות משמעותיים בשלב של תחילת ההשתלבות בשוק העבודה ובשלב בחירת מסלול ההמשך בחיים הבוגרים, והם אף עלולים להביא למצב הלא רצוי מכול – צעירים שהופכים להיות חסרי מעש.

במטרה לאפיין את תופעת חוסר המעש בקרב צעירים ערבים נעשה המחקר המובא כאן בשני שלבים: בשלב הראשון נערך מחקר איכותני בקרב 30 נבדקים, צעירים וצעירות ערבים חסרי מעש. בשלב השני התקיים סקר בקרב 442 צעירים ערבים. הסקר בחן מגוון היבטים של התופעה, בכלל זה היקפה, סיבותיה והגורמים שיש בכוחם לנבא את קיומה.

חוסר מעש והשלכותיו

תקופת המעבר מגיל ההתבגרות לכגרות המוקדמת שלאחר סיום הלימודים (transition from school to work) היא תקופה משמעותית ביותר לגיבוש העתיד. אחד הגורמים התורמים להשתלבות חברתית מוצלחת הוא השתתפותם של צעירים בשוק העבודה. המעבר מספסל הלימודים לתעסוקה מביא עמו עלייה בהכנסה, ולכן הוא היבט חשוב של עצמאות (Carcillo et al., 2015). מנגד, אי-השתלבות בשוק העבודה עלולה ליצור אבטלה כבר בגיל צעיר ומן הסתם תוצאות שליליות בהמשך, בטווח הקצר והארוך. כך למשל, מחקרים הוכיחו כי אנשים שחוו תקופות של אבטלה בגיל צעיר עלולים להיות מובטלים גם בשנות חייהם המבוגרות יותר (Gregg and Tominey, 2005) או להיות בעלי הכנסה נמוכה (Mroz and Savage, 2006).

המונח "חוסר מעש" (NEET – Not in Employment, Education or Training) נטבע לראשונה בבריטניה בסוף שנות השמונים של המאה העשרים, עם החמרת המדיניות הממשלתית כלפי זכאות של מובטלים לתמיכה מהמדינה. המדיניות החדשה ביטלה את הזכאות לדמי אבטלה של נערים בגילים 16-18 שעזבו את הלימודים ואף הוציאה מקטגוריית האבטלה צעירים מתחת לגיל 25. עם אכיפתה התברר כי צעירים רבים בטווח הגילים המדובר לא נמצאים במסגרות רשמיות, ולכן הם כונו "בעלי סטטוס 0", מונח שהוחלף במרוצת השנים ל"חסרי מעש". המונח התפתח אפוא כדי לאפיין קבוצת אנשים שלא נמצאים במסגרת תעסוקתית או לימודית או בהכשרה מקצועית. טווח הגילים הורחב ל-15-34 (Serracant, 2014). המונח "חסרי מעש" נעשה מרכזי במדינות המערב בעשרים השנים האחרונות, ביחוד אחרי המשבר הכלכלי ב-2008, שהותיר אחריו שיעור גבוה של צעירים חסרי מעש.

חסרי מעש הם קבוצה הטרוגנית למדי. יש בהם אנשים צעירים שזמינים לעבודה ומחפשים תעסוקה באופן פעיל, ויש בהם שאינם זמינים לעבודה או אינם מחפשים עבודה (Carcillo et al., 2015). בקבוצת הלא-זמינים לעבודה נכללים חולים כרוניים או אנשים עם מוגבלות ומי שאחראים לטיפול בילדים או בקרובי משפחה. קבוצת חסרי המעש הזמינים לעבודה אך אינם מחפשים אותה מכונים "חסרי מעש לא-פעילים". יש בהם שנמצאים בתקופת מנוחה, ואחרים מפתחים את מיומנויותיהם בעבודות התנדבות (Furlong, 2006). כאמור, המשבר הכלכלי העולמי בשנת 2008 יצר גידול במספר חסרי המעש המובטלים במדינות OECD; חלקם של חסרי המעש הלא-פעילים (כלומר, אינם מחפשים עבודה) נותר יציב או אפילו ירד. בישראל נמצא כי כ-4 מתוך 5 חסרי מעש, בממוצע, אינם מחפשים עבודה (Carcillo et al., 2015).

הגיוון בסיבות להימצאות במצב של חוסר מעש עורר את השאלה בדבר השונות בנתוני הרקע של חסרי המעש ואת הצורך בהבנת מקורות התופעה. ובכן, במחקר אחד נמצאה הטרוגניות גבוהה בקרב הנבדקים שהוגדרו חסרי מעש: 53.5% היו נשים, 46.5% גברים, 40.5% עם רקע של הגירה, 48.8% מהם נשרו מוקדם מבית הספר, ואילו 51.2% סיימו 12 שנות לימוד חובה בבית הספר. הברלים ראויים לתשומת לב נמצאו בין קבוצת חסרי המעש לקבוצה של מי שאינם חסרי מעש: חסרי המעש הם בדרך כלל נשים ו/או עם רקע של הגירה ו/או חיים ביישובים עירוניים ו/או נמצאים במערכת יחסים זוגית. כמו כן יש להם סיכוי גבוה יותר להיות הורים לילדים, ובדרך כלל הוריהם בעלי השכלה נמוכה יחסית (Tamesberger and Bacher, 2014).

ממצאים אלו מדגישים ביתר שאת עד כמה חשוב להתייחס לתת-קבוצות המרכיבות את הקבוצה הכללית של חסרי המעש, לעמוד על הסיבות לאי-השתתפותם במסגרות של לימודים או של עבודה ולהבין את צורכיהם. הבנה זו חשובה בעיקר בכואנו לבחון את התופעה אצל הצעירים הערבים בישראל, שמעמדם החברתי-כלכלי והיותם מיעוט אתני מובחן עלולים להביא להתרחבות תופעה זו בקרבם. ואולם קודם שנפנה לגורמים שיכולים לנבא חוסר מעש, חשוב להדגיש את השלכותיה של התופעה בטווח הקצר והארוך.

לחוסר מעש עלולות להיות השלכות פסיכולוגיות וחברתיות רבות בשורה של תחומים. גרג וטומיני (Gregg and Tominey, 2005) עוסקים בהשלכות אלו בכמה רמות: ברמה האישית מצב של חוסר מעש עלול להביא לידי תחושה של חוסר מסוגלות עצמית, לגרום פגיעה במיומנויות חברתיות, לדלדל קשרים חברתיים וליצור דכדוך ודיכאון, עוני ועבריינות; ברמה המשפחתית חוסר מעש עלול להגביר את הנטל על משפחת המוצא ולהקשות על הקמת משפחה חדשה; ברמה הקהילתית שיעור גבוה של חסרי מעש מגדיל את העומס על השירותים הקהילתיים; וברמה החברתית התופעה עלולה להביא לירידה בלכידות החברתית של החברה שהצער שייך אליה ולהשתתפות מועטה של חסרי מעש בפעילות חברתית, פוליטית ואזרחית. מבחינת הכלכלה הלאומית חוסר מעש פוגע בתל"ג, בצמיחה, מקטין את שיעור גביית המסים ומעלה את ההוצאות על קצבאות (Carcillo et al., 2015).

ואולם יותר מכול, ההשפעה של חוסר המעש היא בנטייתו לייצר מעגל שמזין את עצמו: ככל שתקופת חוסר המעש מתארכת, הסיכויים להשתלבות עתידית בשוק העבודה או הלימודים יורדים (Bynner and Parsons, 2002; Neumark, 2002; Lee and Wright, 2011). חוסר מעש הוא אפוא מנבא עיקרי לפגיעות עתידית. הוא מפנה את תשומת הלב לקבוצה שעלולה להיות נבדלת בצרכיה ושאנשיה צפויים להיפך למובטלים קבועים או למצוא את עצמם בעתיד מחוץ לשוק העבודה הפעיל (Furlong, 2006).

חוסר מעש בישראל

דוח של ארגון OECD לשנת 2012 מצא כי 460,000 צעירים בגילים 15-29 במדינת ישראל התאימו בשנה זו להגדרה של חוסר מעש. במחקרם של אקשטיין ודהן (2011) נמצא שכמעט 40% מהנבדקים הערבים בגילים 18-22 דיווחו על עצמם כחסרי מעש. שיעור זה יציב כבר שנים, והוא יותר מכפול משיעור חסרי המעש בקרב צעירים יהודים באותם גילים, שעומד על כ-17%.

תמונה עגומה זו מעוררת את הצורך לבחון את התופעה ולעמוד על ממדיה, סיבותיה והדרכים האפשריות להתמודד עמה, בעיקר לנוכח מצבו החברתי-כלכלי הנמוך של המיעוט הערבי, כאשר רוב היישובים הערביים מדורגים כלכלית וחברתית בשלושת האשכולות הנמוכים (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2013).

ההתמקדות בקבוצת גיל זו נעשית משני שיקולים עיקריים: האחד – ממחקרים קודמים עולה ההשפעה השלילית הגבוהה של חוסר מעש על צעירים בגילים 16-25, בעיקר פגיעה בביטחון העצמי ובאוריינטציית העתיד, שהיא מערך השאיפות, הציפיות והפעולות שצעירים נוקטים ביחס לעתידם בתחומי התעסוקה והלימודים (חטאב, 2003; Beal, 2011). באמצעות מונח זה נבחנות כאן הנטיות האישיות של הצעירים ותכונות אישיות מרכזיות כמו מסוגלות עצמית, בקרה עצמית ונטייה לאופטימיות, וכן פעולות ממשיות להגשמת שאיפותיהם ותכניותיהם לעתיד. העניין משמעותי במיוחד כאשר באים לבחון את המעש או חוסר המעש של הצעירים הערבים כיום, כיוון שמעשיהם נגזרים ממעגל השאיפות והציפיות שלהם וצפויים להשפיע במידה ניכרת על מסלולי המעבר שלהם מלימודי התיכון לחיים הבוגרים. קבוצות שאינן זוכות לפתח במידה מספקת מיומנויות, כישורים, השתייכות לרשתות חברתיות או שליטה בשפה הדומיננטית במדינה עלולות להתקשות להשתלב בשוק העבודה (זעירא, בנבנישתי ורפאלי, 2012). חוסר ההשתלבות ניכר ביתר שאת במצבים שבהם הזדמנויות התעסוקה ברמה המקומית מוגבלות מלכתחילה, מה שמגביר את הנטייה לחוסר מעש (Neumark, 2002; Staff and Mortimer, 2008) והשיקול האחר – חוק חינוך חובה מחייב בני נוער עד גיל 18 לשהות במסגרות חינוכיות, ועל כן נמנענו מהכללת בני 18 ומטה באוכלוסיית המחקר. גיל 23 נקבע כגיל העליון של קבוצת המחקר, כהמשך למחקרים אחרים שהתמקדו באוכלוסייה היהודית

בגילים של המשרתים בצבא. כמוכּוּן, מחקרים עתידיים יכולים לסייע בהבנת התופעה על ידי בחינת טווח גילים רחב יותר ומתן תמונה רחבה יותר של תופעת חוסר המעש בקרב בני 18 ומטה.

אף שחוסר מעש קיים בחברה כולה, לקבוצות מיעוט מאפיינים משלהן בהקשר זה. בישראל חשוב להתמקד בסוגיה זו במיעוט הערבי, שמצבו החברתי-כלכלי אינו מזהיר בלשון המעטה (רוב היישובים הערביים מדורגים בשלושת האשכולות הנמוכים מבחינה חברתית וכלכלית) (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2013).

חוסר מעש בקבוצות מיעוט

מחקרים שבוחנים את תופעת חוסר המעש אצל מיעוטים אתניים מדווחים על תוצאות מנוגדות. בבריטניה, למשל, שיעור חסרי המעש בקבוצת הרוב (הלבנים) עומד על כ-18% (בדומה לשיעורם באוכלוסייה היהודית בישראל). שיעור חוסר המעש בקרב בני המיעוט ההודי, לעומת זאת, קטן משיעורו בקבוצת הרוב (כאמור, הלבנים) ועומד על כ-12%. בקרב האפריקאים והפקיסטנים שיעור חסרי המעש גבוה במידה ניכרת משיעורם הכללי באוכלוסייה: 28% ו-25% (בהתאמה) (Coles et al., 2010).

ספרות המחקר מעלה שלושה גורמים אפשריים לחוסר מעש בקבוצות מיעוט: מבניים אתניים, מרחביים וחברתיים-דמוגרפיים. להלן נדון בשלושת הגורמים הללו בהקשר החברתי-תרבותי של המיעוט הערבי בישראל.

החסמים להשתלבות המיעוט הערבי בשוק העבודה הישראלי

(א) גורמים מבניים אתניים. מחקרים מלמדים כי לגורמים אתניים חלק נכבד בשוליות פוליטית, שבמקרים רבים יוצרת אפליה בהקצאת משאבים לפיתוח כלכלי ובקבלה למקומות עבודה. גם פערי שפה ותרבות הם חסם מרכזי – הן מצד אוכלוסיית המיעוט, שלעתים חוששת לצאת מהמובלעות האתנית, והן מצד המעסיקים, שבמקרים רבים מעדיפים לקלוט עובדים מאוכלוסיית הרוב (Bynner and Persons, 2002; Neumark, 2002; Coles et al., 2010).

אף ששיעורם של הערבים באוכלוסייה הישראלית הוא כמעט 20%, שיעורם בכוח העבודה האזרחי הוא רק 13.1% (ישיב וקסיר, 2013). קבוצות שאינן זוכות לפתח במידה מספקת מיומנויות, כישורים, השתייכות לרשתות חברתיות או שליטה בשפה הדומיננטית במדינה עלולות להתקשות להשתלב בשוק העבודה (זעירא, בנבנישתי ורפאלי, 2012). לפיכך מעמדם של הערבים כמיעוט אתני מובחן עלול להיות חסם בפני השתלבותם בשוק העבודה, בייחוד מפני שהם אינם שולטים בשפת הרוב (עברית). הסקר החברתי של הלמ"ס משנת 2011 מחזק קביעה זו: בנושא שליטה בעברית ושימוש בשפות נמצא כי 98% מהערבים בישראל מדברים בבית ערבית ו-4% גם עברית וגם ערבית. עוד נמצא כי שליטה טובה בעברית מאפיינת בעלי הכנסה גבוהה יותר מבעלי הכנסה נמוכה וכי שיעור המועסקים משתנה בהתאם לרמת השליטה בשפה העברית. וכך, מתוך מי שמידת השליטה שלהם בעברית "טובה מאוד" בכל התחומים שנבחנו – כתיבה, קריאה, דיבור והבנה – 82% היו בשנת 2011 מועסקים; מקרב המבנים או מדברים עברית "בקושי" או "בכלל לא"

רק כ-30% היו מועסקים; מקרב מי שמידת השליטה שלהם בקריאה ובכתיבה חלשה היו מועסקים כמחצית. ובקצרה – ככל שהשליטה בשפה פוחתת, כך יורד שיעור המועסקים, בייחוד בקרב המתקשים בדיבור ובהבנה (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2012).

ממצאים אלו מעלים את חשיבות השפה והאינטראקציה בין המיעוט הערבי ובין הרוב היהודי כמנוף שיכול לצמצם את תופעת חוסר המעש אצל צעירים ערבים, עניין שיעמוד במרכז המחקר הנוכחי ויבדוק את כוח הניבוי של היבטים כגון שפה, אינטראקציה עם היהודים ועבודה אצל מעסיק יהודי כמשתנים מנבאים לתופעת חוסר המעש.

(ב) **גורמים מרחביים.** גם מגורים בפריפריה, שם הזדמנויות התעסוקה מצומצמות יותר, קשורים לחוסר מעש וגם ההתבדלות המרחבית-חברתית. ואכן, רוב הזדמנויות התעסוקה נמצאות באזורים המאופיינים בדומיננטיות של הרוב. לכן התקרבות גאוגרפית לאוכלוסיית הרוב מעלה את הסבירות להיות מועסק, ואילו התבדלות במובלעות האתניות מחזקת את הסיכוי לחוסר מעש (שנל וסופר, 2006; Jamal, 2011).

הרוב המכריע של האוכלוסייה הערבית בישראל מתגוררים ביישובים בצפון ובמשולש (רכס ורודניצקי, 2009). מדובר בפריפריה גאוגרפית, שגם סובלת בדרך כלל ממחסור בתחבורה ציבורית ולכן מנגישות לקויה של מקומות תעסוקה. זאת ועוד, רוב הערבים עובדים ביישוב המגורים שלהם או בסמוך לו (ישיב וקסיר, 2013). עובדות אלו מעלות אל פני השטח את סוגיית הקשר שבין נגישות של מקומות עבודה ובין חוסר מעש. ההנחה היא שהקשר בין שני אלו הוא קשר שלילי. כדי לברר את הקשר הזה בדקנו את הגישה לרכב, כלומר את האפשרות להשתמש ברכב פרטי, כמדד שיכול ללמד על גישה רבה יותר למקומות עבודה מחוץ ליישובים הערביים. כמו כן בדקנו את הנכונות של מועסקים ערבים פוטנציאליים לפנות למעסיקים יהודים לשם חיפוש עבודה אצלם, עניין שכרוך בדרך כלל ביציאה מההסתגרות מפני הרוב היהודי.

(ג) **גורמים אישיים וחברתיים-דמוגרפיים.** כאן מדובר בראש ובראשונה במאפיינים אישיים. בהקשר זה נמצא קשר בין מגדר, מצב משפחתי ורמת השכלה ובין היקלעות למצב של חוסר מעש. כך למשל, סיכוייה של אישה צעירה להפוך לחסרת מעש בשנות הבגרות המוקדמת שלה עולים על סיכויי של גבר באותם גילים (Carcillo et al., 2015). אשר להשכלה: מחקר שנערך לאחרונה במדינות OECD מצביע על קשר חיובי חזק בין רמת השכלה נמוכה ובין הסטטוס "חוסר מעש": 85% מחסרי המעש דיווחו שאין להם תעודת גמר של בית ספר על-תיכוני, כמחצית מחסרי המעש הם מתחת לגיל 25, וחלקם של המתבגרים בקרבם הוא 16%. עוד נמצא כי הורים (3% מחסרי המעש) ואנשים המתמודדים עם אתגר בריאותי (5% מחסרי המעש) הם קבוצות שכיחות בקרב חסרי המעש יותר מאשר באוכלוסיית הצעירים הכללית (שם). חסרי מעש אף צפויים למצוא את עצמם מול מכשולים שאוכלוסיית הצעירים הכללית נאלצת להתמודד אתם פחות. ממצאים אלו מדגישים עד כמה חשוב להתמקד בגילים הצעירים בבואנו לעמוד על תופעת חוסר המעש.

במחקר זה תיבדק אפוא תרומתם של המאפיינים האישיים בניבוי חוסר מעש בקרב צעירים ערבים בהתייחס למגדר, גיל, מצב משפחתי ורמת השכלה כמשתנים שיש בכוחם לנבא את חוסר המעש. ההשערה היא שישנם ובעלי השכלה נמוכה יותר יתאימו להגדרה של חוסר מעש יותר מגברים או בעלי השכלה גבוהה יותר.

יש להוסיף כי בכל הנוגע לניבוי של חוסר מעש נודעת חשיבות רבה למאפייני המשפחה הגרעינית של הצעיר. כך למשל, נמצא קשר שלילי בין השכלה גבוהה של ההורים והשתתפותם בשוק העבודה ובין הסבירות שהצעירים במשפחה יגיעו למצב של חוסר מעש (Seginer, 2008; Coles et al., 2010), וההפך: במחקר שנערך במדינות OECD נמצא קשר חזק בין הסיכון להיחפך לחוסר מעש ובין השכלה נמוכה של ההורים (Carcillo et al., 2015).

שיטת המחקר

בשנת 2015 ערכנו סקר בקרב 442 צעירים ערבים (מוסלמים ונוצרים) בני 19-23. אוכלוסיית המחקר נגזרה מנתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס לשנת 2011. הדגימה התבססה על דגימת שכבות פרופורציונלית אקראית, כלומר הקבוצות נדגמו מקרית בהתאם לחלקן היחסי באוכלוסייה ועל סמך חלוקה לפי מחוז (צפון, מרכז, דרום) ומגדר. סוקרי מכוון טל דור התקשרו למשקי בית ערביים על פי המדגם שהתקבל. ההתקשרות נעשתה לקווי טלפון ניידים בשעות 16:00-21:00. מילוי השאלון ארך כ-25-30 דקות.

במדגם הראשון התקבל שיעור נמוך מאוד (20%) של חסרי מעש בגלל הקושי לראיין נשים, ולכן שיעורן במדגם (כ-30%) היה נמוך משיעורן באוכלוסייה. הסיכוב השני של הראיונות כוון רק לחסרי מעש (ששאלת הסינון בו הייתה חוסר מעש), ומכאן עלה הצורך בשקלול הנתונים שהתקבלו על פי המשתנים סטטוס תעסוקתי (עובד/לומד, עובד ולומד, חסר מעש) ומגדר.

כלי המחקר

מטרת השאלון שנבנה במיוחד הייתה למדוד את חוסר המעש. הקריטריונים שנבחרו היו אלה:

- הסיבות לחוסר המעש.
- חוסר מעש בעבר.
- אינטראקציה עם הרוב היהודי.
- שליטה בשפה העברית
- תמיכה משפחתית להשתלבות בשוק העבודה.
- נתונים דמוגרפיים של הנבדק ושל המשפחה הגרעינית.

השאלון חובר על בסיס ספרות המחקר העוסקת בכל אחד מן התחומים המפורטים וכן על בסיס ניתוח התמות העיקריות שעלו מתוך המחקר האיכותני שקדם לביצוע הסקר (לתוצאות ממצות של המחקר האיכותני ראו נספח 1).

השאלון נכתב בערבית ותורגם לעברית. הוא כלל 106 שאלות פתוחות וסגורות, עבר עריכת לשון מקצועית (בשתי השפות) והועבר בערבית כמחקר חלוץ (פיילוט) בקרב קבוצת צעירים ערבים כדי לבדוק מהימנות ותקפות (לשאלון המלא בערבית ובעברית ראו נספח 2).

משתנים תלויים

חוסר מעש. נבדק באמצעות שאלה על העיסוק הנוכחי של הצעיר.

חמש אפשרויות הוצגו למרואיינים:

1 = עובד

2 = לומד במכללה/באוניברסיטה

3 = עובד ולומד

4 = נמצא בהכשרה מקצועית

5 = לא נמצא בשום מסגרת

ארבעת המשתנים הראשונים קובצו למשתנה אחד (0 = עובד/לומד), והמשתנה החמישי (לא נמצא בשום מסגרת = חסר מעש) קודד ל-1 (ממוצע = 0.37; סטיית תקן = 0.48).

משתנים בלתי תלויים

נתונים אישיים (דמוגרפיים). גיל נמדד כמשתנה רציף; מגדר קודד בניתוח כמשתנה דיכוטומי (1 = בנות, 0 = בנים).

השכלה. משתנה זה נמדד בשאלה איזו תעודה יש לנבדק כיום. האפשרויות היו: תעודת סיום חלקית של בית ספר יסודי/חטיבת ביניים/תיכון; תעודה מקצועית; סיום תיכון בלי תעודת בגרות; סיום תיכון עם תעודת בגרות חלקית; תעודת בגרות שלמה; תעודת סיום של בית ספר על-תיכוני לא אקדמי; אישור לימודים אקדמיים חלקיים; בעל תואר ראשון; בעל תואר שני ומעלה; ללא כל תעודה.

בניתוח הנתונים קודד המשתנה למשתנה דיכוטומי (1 = אקדמאי; 0 = לא אקדמאי) (ממוצע = 0.38; סטיית תקן = 0.49)¹.

מצב משפחתי. במצב המשפחתי הוצגו ארבע אפשרויות: רווק; נשוי; מאורס; אלמן או גרוש. המשתנה קודד כמשתנה דיכוטומי (0 = רווק; 1 = היה/נמצא במערכת יחסים זוגית) (ממוצע = 0.20; סטיית תקן = 0.40)².

השכלת האם. משתנה זה נמדד בשאלה על ההשכלה של אמו של הנבדק. האפשרויות כללו: תעודת סיום בית ספר יסודי; סיום תיכון בלי תעודת בגרות; סיום תיכון עם תעודת בגרות; תעודת סיום של סמינר או מכללה לחינוך; הנדסאית; בעלת תואר ראשון; בעלת תואר שני; בעלת תואר שלישי. בניתוח הנתונים המשתנה קודד למשתנה דיכוטומי (1 = אקדמאית; 0 = לא אקדמאית) (ממוצע = 0.26; סטיית תקן = 0.44).

חוסר מעש בעבר. המשתנה בדק אם הצעירים עברו תקופות של חוסר מעש מאז שהיו בני 18. המשתנה קודד כמשתנה דיכוטומי (1 = כן; 0 = לא) (ממוצע = 0.22; סטיית תקן = 0.41).

גישה לרכב פרטי. המשתנה בדק אם יש למרואיין גישה לרכב פרטי. גם כאן קודד המשתנה כמשתנה דיכוטומי (1 = כן; 0 = לא) (ממוצע = 0.53; סטיית תקן = 0.50).

נינוחות בסביבה יהודית. תחושת הנוחות של המרואיינים דורגה בסולם ליקרט של 5 דרגות: 1 = מרגיש מאוד לא נוח; 5 מרגיש מאוד נוח (ממוצע = 3.10; סטיית תקן = 0.95).

תדירות ההגעה ליישובים יהודיים. המרואיינים נתבקשו לומר כמה הם מגיעים ליישובים יהודיים בסולם ליקרט של 6 דרגות: 1 = לא מגיע בכלל; 6 = מגיע בכל יום (ממוצע = 5.35; סטיית תקן = 1.06).

ידיעת השפה העברית. מדר זה כלל התייחסות לשליטת הנשאלים בשפה העברית (דיבור, קריאה וכתיבה) ונמדד בסולם ליקרט של 4 דרגות: 1 = חלשה; 4 = טובה מאוד. שלושת הפריטים חוברו למדר אחד אחרי ניתוח גורמים (ממוצע = 10.54; סטיית תקן = 2.21; $\alpha = 0.91$).

הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי. משתנה זה קודד כמשתנה דיכוטומי (1 = כן; 0 = לא) (ממוצע = 0.57; סטיית תקן = 0.50).

1 ראו שאלות 68 ו-69 בנספח 2.

2 ראו שאלה 3 בנספח 2.

ממצאים

1. אוכלוסיית המדגם

במחקר השתתפו:

- 442 צעירים ערבים בגילים 19-23.
- 51.8% גברים; 48.2% נשים.
- 89.6% מוסלמים (398); 10.4% נוצרים (45).
- גיל ממוצע: 21.78.
- הרוב הגדול רווקים (80.2%); 19.7% דיווחו שהם נמצאים במערכת יחסים זוגית.
- רוב הנבדקים ללא ילדים (95.2%).
- ממוצע שנות לימוד: 13.68; החציון = 15.0.
- בעלי תואר אקדמי: 38.2% אקדמאים; 61.8% לא-אקדמאים.
- מצב כלכלי של המשפחה: רוב המרואיינים (55.5%) הגדירו אותו טוב או טוב מאוד; השאר (44.5%) אמרו שהוא רע או רע מאוד.
- רמת דתיות לפי הגדרה עצמית: 41.2% לא-דתיים; 48.8% דתיים או דתיים מאוד.
- השכלת האם: אצל 71.1% האם למדה עד 12 שנות לימוד; השאר (28.9%) דיווחו כי אמם בעלת תואר ראשון או תעודת הוראה או תעודת הנדסאית.
- השכלת האב: אצל 65.4% האב למד עד 12 שנות לימוד; השאר (34.6%) דיווחו כי אביהם בעל תואר ראשון או תעודת הוראה או תעודת הנדסאי.
- עבודת האב: 26% דיווחו שאביהם לא עובד.
- עבודת האם: 50.9% דיווחו שאמם לא עובדת.
- נציין כי בשל מספרם הנמוך של הנשאלים הנוצרים (45) נעשו על קבוצה זו ניתוחים סטטיסטיים מצומצמים (ראו בנספח 3, לוח 10).

2. הממצאים

2.1 חסרי מעש: השוואה עם נתוני הלמ"ס

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מרווחת מדי שנה בשנה על מצבה התעסוקתי והלימודי של האוכלוסייה הכללית. בהתייחס לאוכלוסייה הערבית נתוני סקר כוח אדם לשנת 2014 מלמדים כי 36% מהנשאלים דיווחו שהם עובדים, 26.3% שהם לומדים, 31% שאינם עובדים ואינם לומדים (כלומר, הם חסרי מעש על פי ההגדרה שלנו), ו-6.8% בלבד דיווחו שהם גם עובדים וגם לומדים (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2014). בסקר שלנו 37.2% מהמשתתפים דיווחו שהם חסרי מעש (סך הכול: 442 מרואיינים), ו-29.7% דיווחו שהם עובדים. שיעור דומה (29.5%) דיווחו שהם לומדים במסגרות לימודיות על-תיכוניות, ומיעוט קטן (3.1%) דיווחו שהם גם לומדים וגם עובדים. שיעור קטן מאוד (0.5%) דיווחו שהם נמצאים במסגרות להכשרה מקצועית (לוח 1).

לוח 1. עיסוק עיקרי של ערבים בגילים 19-23, הסקר שלנו וסקר כוח אדם (למ"ס) לשנת 2014

סקר כוח אדם		הסקר שלנו		עיסוק עיקרי בתקופה הנוכחית
%	שכיחות באלפים	%	שכיחות באלפים	
36.0	51.7	29.7	131	עובד/ת
26.3	37.7	29.5	130	לומד/ת
6.8	9.7	3.1	14	עובד/ת ולומד/ת
-	-	0.5	2	בהכשרה מקצועית
31.0	44.4	37.2	164	לא נמצא/ת בשום מסגרת (= חסר מעש)
	143.5		442	סך הכול

הערה: הנתונים משוקללים לפי הסטטוס התעסוקתי (עובד/לומד, עובד ולומד, חסר מעש) והמגדר.

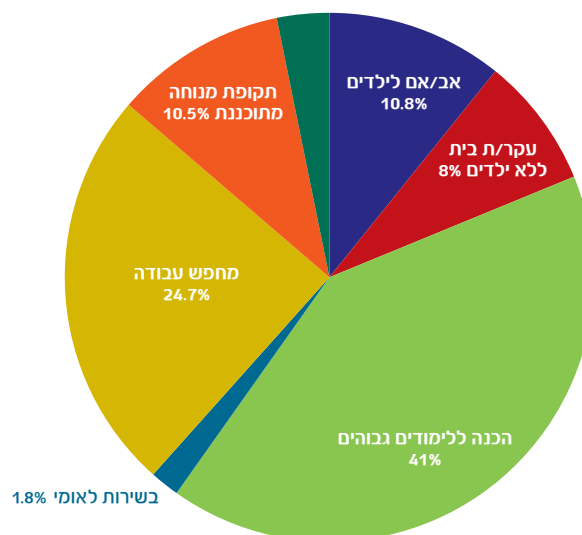
2.2. חסרי מעש: סיבות, עיסוק עיקרי ועזרים לשילוב

כדי להבין לעומק את תופעת חוסר המעש נתבקשו הנשאלים להתייחס לאי-השתלבות שלהם במסגרת לימודיות או תעסוקתיות בעבר, לעיסוקם העיקרי בתקופת חוסר המעש הנוכחית, לסיבות לחוסר ההשתלבות שלהם במסגרות ולמה שיכול לעזור להם בשילוב כזה.

שני העיסוקים העיקריים שהמרוויינים דיווחו עליהם כסיבה לכך שהם לא נמצאים בשום מסגרת, כלומר הם חסרי מעש, היו הכנה ללימודים גבוהים וחיפוש עבודה. 41% מהם דיווחו שהם עסוקים בהכנות לקראת לימודים גבוהים, ו-24.7% דיווחו שהם עסוקים בחיפוש עבודה (סך הכול: 164 מרוויינים).

תרשים 1. עיסוק עיקרי של חסרי המעש

מתמודד עם מצב בריאותי/נפשי 3.2%

באשר לחוסר מעש בעבר נמצא כי 78.4% מכלל הנשאלים דיווחו שכבר עברו תקופה כזאת מאז גיל 18. שתי הסיבות הרווחות בקרב הנשאלים שענו על השאלה מדוע לא השתלבו במסגרות לימודיות או תעסוקתיות היו אי-מציאת עבודה (51.6%) ואי-רצון למצוא עבודה או ללמוד משום שהיו בתקופת מנוחה (21%).

בעיני המרוויינים, שני העזרים העיקריים להשתלבות בשוק העבודה או במסגרות לימודיות הם מרכז הכוון וכן מידע באינטרנט על מקומות עבודה אפשריים. נמצא כי 48% מהמרוויינים (136 משיבים) דיווחו שמרכז הכוון לימודי או תעסוקתי עשוי לעזור להם לצאת מהמצב של חוסר מעש. מידע באינטרנט על מקומות עבודה נמצא אצלם במקום השני (14.4%) (לוח 2).

לוח 2. חסרי מעש: סיבות, עיסוק עיקרי ועזרים להשתלבות בעבודה/לימודים

שכיחות		%
סיבות לא-השתלבות במסגרות		סך הכול 105 משיבים
אי-מציאת עבודה	54	51.6
מחסור בכסף למימון לימודים	8	7.2
המשפחה מסרבת ליציאה לעבודה/לימודים	10	9.8
אי-רצון להשתלב בעבודה בשל הכנה ללימודים	11	10.4
אי-רצון להשתלב בעבודה או בלימודים בשל תקופת מנוחה	22	21.0
אי-השתלבות בכל מסגרת שהיא מאז גיל 18 ועד היום (היסטוריית חוסר מעש)		442
כן	95	78.4
לא	347	21.6
עזרים להשתלבות		136 משיבים
מרכז הכוון	65	48.0
נגישות של מקום עבודה	15	10.9
הכשרה מקצועית	16	11.7
מידע באינטרנט על מקומות עבודה	20	14.4
קורס בשפה העברית	17	12.8
אחר	3	2.2

הערה: הנתונים משוקללים לפי הסטטוס התעסוקתי (עובד/לומד, עובד ולומד, חסר מעש) ומגדר.

2.3. חסרי מעש: הקשר שבין מאפייני רקע ובין הסטטוס עובד/לומד או חסר מעש

כדי לעמוד על הקשר בין המאפיינים של הנשאלים ובין הסטטוסים "עובד/לומד" או "חסר מעש" ערכנו מבחן חי בריבוע לבדיקת טיב ההתאמה. המאפיינים כללו מגדר, השכלה, השכלת הורים, מצב כלכלי, חוסר מעש בעבר, הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי וגישה לרכב פרטי.

תוצאות המבחן מופיעות בלוח 3 ומראות כי 60.8% מהגברים דיווחו שהם עובדים או לומדים לעומת 51.2% מהנשים. בנוגע להשכלה עולה ש-55.2% מהעובדים/לומדים דיווחו על השכלה אקדמית, לעומת 26.9% מקרב חסרי המעש שדיווחו על השכלה כזאת. הנשאלים נתבקשו להגדיר את מצבם הכלכלי: 57.8% מקבוצת העובדים/לומדים דיווחו שמצבם טוב לעומת 52.5% מקבוצת חסרי המעש (לניתוחים סטטיסטיים מורחבים לפי קטגוריות ראו נספח 3, לוח 11).

לעניין הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי: 65.1% מקבוצת העובדים/לומדים דיווחו שהגישו בקשה כזאת לעומת 43.6% מקבוצת חסרי המעש. בכל הנוגע לגישה לרכב פרטי נמצא כי מקבוצת העובדים/לומדים 59% דיווחו שיש להם גישה כזאת, ואילו בקרב קבוצת חסרי המעש דיווחו על כך 43%.

שני המאפיינים האחרונים שנבדקו עסקו בהשכלת ההורים (השכלת האם והשכלת האב). התוצאות מראות כי בקבוצת העובדים/לומדים 32.9% דיווחו שאביהם בעל השכלה אקדמית לעומת 29.7% שדיווחו כך על אמם. בקרב חסרי המעש, לעומת זאת, רק 24.2% דיווחו שאביהם בעל השכלה אקדמית ו-19.1% על שאמם בעלת השכלה כזאת.

תוצאות מבחן חי בריבוע לבדיקת טיב ההתאמה מעידות על קשר בין משתני הרקע מגדר, השכלה, הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי, גישה לרכב פרטי והשכלת אם ובין הסטטוס עובד/לומד לעומת חסר מעש. בהמשך הרוח אתייחס לסוג ולכיוון של הקשר שנמצא.

לוח 3. הקשר בין מאפייני רקע ובין הסטטוס עובד/לומד או חסר מעש

השוואה	דרגות חופש	חסרי מעש		עובדים/לומדים		
		%	שכיחות	%	שכיחות	
מגדר	1		164		278	
גברים		36.6	60	60.8	169	
נשים		63.4	104	51.2	109	
השכלה	1		160		277	***24.21
אקדמית		26.9	43	55.2	153	
לא אקדמית		73.1	117	44.8	124	
מצב כלכלי	1					1.18
טוב		52.5	85	57.8	159	
לא טוב		47.5	77	42.2	116	
חוסר מעש בעבר	1		164		277	0.64
לא		80.5	132	77.3	214	
כן		19.5	32	22.7	63	
הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי	1		164		278	***19.49
לא		56.4	93	34.9	97	
כן		43.6	72	65.1	181	
גישה לרכב פרטי	1		164		278	***10.59
לא		57.0	94	41.0	114	
כן		43.0	71	59.0	164	
השכלת האב	1		149		258	3.49
אקדמית		24.2	36	32.9	85	
לא אקדמית		75.8	113	67.1	173	
השכלת האם	1		152		256	*5.62
אקדמית		19.1	29	29.7	76	
לא אקדמית		80.9	123	70.3	180	

הערה: הנתונים משוקללים לפי הסטטוס התעסוקתי (עובד/לומד, עובד ולומד, חסר מעש) ומגדר. רמת מובהקות: *** p<0.05

2.4. חסרי מעש: אינטראקציה עם הרוב היהודי ושליטה בשפה העברית

מדדים לבדיקת האינטראקציה של הנשאלים עם הרוב היהודי היו חלק חשוב במחקר זה. שלושת המדדים העיקריים שנבדקו מתייחסים לשלושה מדדים: רמת הנינוחות בסביבה יהודית, תדירות ההגעה ליישובים יהודיים (לוח 4) ושליטה בשפה העברית (קריאה, דיבור וכתובה) (לוח 5).

נראה כי מקרב הנבדקים העובדים/לומדים (סך הכול: 278) 84.1% דיווחו שהם מרגישים בנוח בסביבה היהודית ברמה כזו או אחרת. גם מקרב הנבדקים חסרי המעש (סך הכול: 164) הרוב מרגישים בנוח ברמה זו או אחרת בסביבה יהודית (78.7%).

כדי לאמוד את תדירות האינטראקציה של הנבדקים עם הסביבה היהודית הם התבקשו לציין את תדירות הגעתם ליישובים יהודיים. 72.8% מהנבדקים העובדים/לומדים (סך הכול: 277) דיווחו שהם מגיעים בכל יום ליישוב יהודי, ו-16.3% דיווחו שהם מגיעים לשם בכל שבוע. מהנבדקים חסרי המעש כמעט חצי (45.6%) דיווחו שהם מגיעים בכל יום ליישובים יהודיים, וכשליש מהם (29.5%) דיווחו שהם מגיעים בכל שבוע.

לוח 4. הרגשת נינוחות ותדירות הגעה ליישובים יהודיים

נינוחות בסביבה יהודית	עובדים/לומדים		חסרי מעש	
	%	שכיחות	%	שכיחות
מרגיש מאוד לא נוח	7.3	20	10.5	17
לא מרגיש/ה בנוח ברמה מסוימת	5.8	16	9.9	16
ניטרלי	55.2	152	54.9	90
מרגיש/ה בנוח	20.7	58	17.6	29
מרגיש מאוד בנוח	8.2	23	6.2	10
לא יודע/מסרב להשיב	2.8	8	0.9	2
תדירות ההגעה ליישובים יהודיים	277	277	164	164
לא מגיע/ה בכלל	1.2	3	2.5	4
פעם בשנה	0	0	1.8	3
פעם בכל כמה חודשים	5.1	14	5.3	9
פעם בכל כמה שבועות	4.3	12	15.3	24
בכל שבוע	16.3	45	29.5	49
בכל יום	72.8	202	45.6	75

הערה: הנתונים משוקללים לפי הסטטוס התעסוקתי (עובד/לומד, עובד ולומד, חסר מעש) ומגדר.

כאמור, ניסינו לעמוד על יכולתם של הנבדקים להיות באינטראקציה עם הסביבה היהודית בין היתר על ידי בחינה של רמת השליטה שלהם בשפה העברית. מלוח 5 עולה כי אצל קבוצת העובדים/לומדים (סך הכול: 278) ידיעת השפה העברית טובה יותר: 66.3% מהם דיווחו שרמת הדיבור שלהם בעברית טובה מאוד, 77.8% שרמת הקריאה שלהם טובה מאוד ו-76.1% שרמת הכתיבה שלהם טובה מאוד. אצל הנבדקים חסרי המעש (סך הכול: 164) ידיעת השפה העברית טובה פחות: 48.7% מהם דיווחו שרמת הדיבור שלהם טובה מאוד, 63.6% שרמת הקריאה שלהם טובה מאוד ו-62% שרמת הכתיבה שלהם טובה מאוד.

לוח 5. ידיעת השפה העברית

טוב מאוד (%)		טוב (%)		ממוצע (%)		חלש (%)		
חסרי מעש	עובדים/ לומדים	חסרי מעש	עובדים/ לומדים	חסרי מעש	עובדים/ לומדים	חסרי מעש	עובדים/ לומדים	
48.7	66.3	26.1	22.5	20.2	8.2	5.0	2.8	דיבור
63.6	77.8	19.0	14.0	12.4	5.8	5.0	2.4	קריאה
62.0	76.1	23.1	14.7	10.8	6.5	4.1	2.7	כתיבה

הערה: הנתונים משוקלים לפי הסטטוס התעסוקתי (עובד/לומד, עובד ולומד, חסר מעש) ומגדר.

כדי לבדוק אם קיימים הבדלים מובהקים בין קבוצת העובדים/לומדים ובין קבוצת חסרי המעש במדדים שנזכרו לעיל ביצענו מבחן t להשוואת ממוצעים. התוצאות מלמדות על הבדל מובהק בין שתי הקבוצות בהרגשת הנינוחות בסביבה יהודית, בתדירות ההגעה ליישובים יהודיים ובשליטה בשפה העברית. קבוצת העובדים/לומדים דיווחה על ממוצע גבוה יותר בכלל המדדים האלה בהשוואה לקבוצת חסרי המעש (לוח 6).

לוח 6. השוואת ממוצעים: עובדים/לומדים לעומת חסרי מעש

t סטטיסטי	חסרי מעש		עובדים/לומדים		
	סטטיית תקן	ממוצע	סטטיית תקן	ממוצע	
3.58***	2.47	10.03	1.99	10.84	שליטה בשפה העברית (קריאה, כתיבה, דיבור)
2.67**	0.84	3.43	0.73	3.64	נינוחות בסביבה יהודית
4.62***	1.18	5.04	0.94	5.54	תדירות הגעה ליישובים יהודיים

הערה: הנתונים משוקלים לפי הסטטוס התעסוקתי (עובד/לומד, עובד ולומד, חסר מעש) ומגדר.
 רמת מובהקות: * p<0.01 ** p<0.001 *** p<0.05
 N = 442

3. הבדלים בין נשים לגברים

מחקרים קודמים מלמדים, כאמור, כי נשים נוטות יותר מגברים להיות במצב של חוסר מעש. כדי לבדוק לעומק את ההבדלים בין המינים בגורמים העשויים לנבא חוסר מעש ביצענו שני ניתוחים סטטיסטיים. הניתוח הראשון מציג את הקשר בין המגדר ובין מאפייני הרקע, והניתוח השני מציג את תוצאות מבחן t להשוואת ממוצעים בין נשים לגברים בשלושת המדדים לבחינת האינטראקציה עם הרוב היהודי – נינוחות בסביבה יהודית, הגעה ליישובים יהודיים וידיעת השפה העברית (לניתוחים נוספים לפי המשתנה מגדר ראו נספח 3, לוחות 12, 13).

תוצאות הניתוח מראות כי 68.8% מהגברים ו-54.5% מהנשים (סך הכול: 437) דיווחו שאין להם השכלה אקדמית. על היותם חסרי מעש כיום דיווחו 26.2% מהגברים ו-48.8% מהנשים, ועל היותם חסרי מעש בעבר דיווחו 20.5% מהגברים ו-22.5% מהנשים. 64.6% מהגברים, לעומת 48.8% מהנשים, דיווחו שהם הגישו מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי; 59.4% מהגברים ו-46.3% מהנשים דיווחו שיש להם גישה לרכב פרטי. נציין כי ביצוע מבחן חי בריבוע לבדיקת טיב ההתאמה מצביע על קשר בין מגדר ובין המשתנים השכלה, סטטוס של עובד/לומד או חסר מעש, הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי וגישה לרכב פרטי.

בניתוח השני – מבחן t להשוואת ממוצעים בין נשים לגברים בשלושת המדרגים לאינטראקציה עם הרוב היהודי (נינוחות בסביבה יהודית, תדירות ההגעה ליישובים יהודיים וידיעת השפה העברית) – לא נמצאו הבדלים מובהקים בין גברים לנשים.

לוח 7. מאפייני רקע לפי מגדר

השוואה דרגות חופש חי בריבוע	נשים שכיחות %	גברים שכיחות %		
			נשים	גברים
***9.44 1			השכלה	
	45.5 97	31.2 70	אקדמית	
	54.5 116	68.8 154	לא אקדמית	
***24.21 1			סטטוס	
	51.2 109	73.8 169	עובד/לומד	
	48.8 104	26.2 60	חסר מעש	
0.26 1			חוסר מעש בעבר	
	77.5 165	79.5 182	לא	
	22.5 48	20.5 47	כן	
***11.24 1			הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי	
	51.2 109	35.4 81	לא	
	48.8 104	64.6 148	כן	
**7.65 1			גישה לרכב פרטי	
	53.7 115	40.6 93	לא	
	46.3 99	59.4 136	כן	

הערה: הנתונים משוקללים לפי הסטטוס התעסוקתי (עובד/לומד, עובד ולומד, חסר מעש) ומגדר.

רמת מובהקות: * p<0.01 ** p<0.001 *** p<0.05

לוח 8. אינטראקציה עם הרוב היהודי, השוואת ממוצעים, נשים לעומת גברים

t סטטיסטי	נשים		גברים		
	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
1.46	3.09	0.97	3.23	1.09	נינוחות בסביבה יהודית
0.02	10.53	2.07	10.54	2.34	תדירות הגעה ליישובים יהודיים
0.04	5.35	0.99	5.36	1.13	שליטה בשפה העברית (קריאה, כתיבה, דיבור)

הערה: הנתונים משוקללים לפי הסטטוס התעסוקתי (עובד/לומד, עובד ולומד, חסר מעש) ומגדר.

4. הקשר בין מאפייני רקע ואינטראקציה עם הרוב היהודי ובין חוסר מעש

כדי לבדוק את כוח הניבוי של כל המשתנים שיכולים לנבא את המשתנה התלוי חוסר מעש, עשינו ניתוח גרסייה לוגיסטית (logistic regression). המודל התבסס על תוצאות מבחני t להשוואת ממוצעים ועל מבחן

חי בריבוע לבדיקת טיב ההתאמה על פי הסטטוס עובד/לומד או חסר מעש. מודל הרגרסיה בדק את כוח הניבוי של 11 משתנים לחוסר מעש בקרב צעירים ערבים: מגדר, גיל, השכלה, מצב משפחתי, השכלת אם, הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי, ידיעת השפה העברית, תדירות הגעה ליישובים יהודיים, נינוחות בסביבה יהודית, גישה לרכב פרטי וחוסר מעש בעבר. המשתנים מגדר, גיל והשכלה הוכנסו למודל כמשתנים מפקחים.

מהניתוח עלה קשר סטטיסטי מובהק בין מאפייניו האישיים של הנבדק ובין הסטטוס חוסר מעש (לוח 9). דהיינו, צעירות דיווחו יותר מצעירים שהן חסרות מעש ($O.R.=2.58, p<.001$); והיות המרואיין ואמו בעלי השכלה אקדמית מפחית את סיכוייו להיות חסר מעש. וביתר פירוט: הסיכוי של מי שאינם בעלי השכלה אקדמית להיות חסרי מעש גבוה ב-58% מסיכוייהם של צעירים בעלי השכלה אקדמית ($O.R.=0.42, p<.001$), והסיכוי של מי שאינם בעלת השכלה אקדמית להיות חסרי מעש נמוך ב-44% ממי שאינם חסרת השכלה כזאת ($O.R.=0.56, p<.05$).

עוד אפשר לראות שככל שתדירות ההגעה ליישובים יהודיים יורדת, כך עולה הסיכוי להיות חסר מעש ($O.R.=0.76, p<.05$). נמצא גם כי סיכוייהם של צעירים שאינם מגישים מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי להיות חסרי מעש גבוהים מסיכוייהם של צעירים שמגישים מועמדות כזאת ($O.R.=0.59, p<.05$). בעניין הנגישות של רכב פרטי נמצא כי ירידה בגישה לרכב פרטי מביאה לידי עלייה בסיכוי להיות חסר מעש. כלומר, בקרב צעירים שאין להם גישה לרכב פרטי הסיכוי להיות חסר מעש גבוה ב-42% מסיכוייהם של צעירים שגישתם לרכב פרטי גבוהה יותר ($O.R.=0.58, p<.05$). לא נמצא קשר מובהק בין גיל, חוסר מעש בעבר, שליטה בשפה העברית ונינוחות בסביבה יהודית ובין הסטטוס חסר מעש.

לוח 9. רגרסיה לוגיסטית, ניבוי חוסר מעש

Odds Ratio	SE	B	מקדמי רגרסיה
			משתנים בלתי תלויים
***3.91	0.81	2.67	חוצה Y (constant)
***2.58	0.24	0.95	מגדר (1 = בנות)
0.91	0.10	-0.09	גיל
*0.56	0.28	-0.85	השכלת האם (1 = אקדמית)
***0.42	0.27	-0.87	השכלה (1 = אקדמית)
*0.59	0.24	-0.52	הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי
*0.58	0.24	-0.55	גישה לרכב פרטי
0.99	0.06	-0.01	שליטה בשפה העברית
0.93	0.12	-0.07	נינוחות בסביבה יהודית
*0.76	0.13	-0.72	תדירות הגעה ליישובים יהודיים
Nagelkerke R Square=0.214 (chi-square=66.73) ***			שונות מוסברת
N total=442 Multicollinearity: tolerance≥0.65			

הערה: הנתונים משוקללים לפי הסטטוס התעסוקתי (עובד/לומד, עובד ולומד, חסר מעש) ומגדר.
רמת מובהקות: * p<0.01 ** p<0.001 *** p<0.05

דין וסיכום

לעמידה על תופעת חוסר המעש באוכלוסייה הערבית בישראל חשיבות רבה, בעיקר בשל שכיחותה הכפולה כמעט מזו שבאוכלוסייה היהודית {37.2}. חוסר מעש מתבטא באי-השתלבות במסגרות תעסוקתיות ו/או לימודיות בשנות הבגרות המוקדמת (במחקר זה נבדקו גילאי 19–23). לְאִי-השתלבות עלולות להיות תוצאות כלכליות וחברתיות שליליות בטווח הקצר והארוך, ועל כן בחינת התופעה ועמידה על מדריה הם צעד ראשון בדרך לטיפול בה. נקודת ההתחלה של המחקר היא ההקשר החברתי-תרבותי של המיעוט הערבי בישראל, שכן מיעוט זה שונה במאפייניו מקבוצת הרוב היהודית וסובל מהדרה בשוק העבודה הישראלי (יעקובי ואח', 2010). ההנחה היא שמאפיינים אלו, בין היתר עוברת היותם של הערבים מיעוט אתני שסובל מסגרגציה חברתית ותרבותית, יש בכוחם לחזק את תופעת חוסר המעש בקרבם.

המחקר התבצע בשני שלבים: קודם לכול, מחקר איכותני שבחן מיהם חסרי המעש הצעירים הערבים, בניסיון לאפיין את הסוגיות שקשורות לתופעה בהקשר החברתי-תרבותי של הקבוצה (ראו נספח 1). בשלב השני נערך הסקר הכמותני, שעמד על שכיחותה של התופעה, על המאפיינים של קבוצת חסרי המעש, על הגורמים שיש בכוחם לנבא אותה וכן על הדרכים להתמודד עם חוסר המעש לתפיסתם של המשתתפים.

תוצאות הסקר מראות כי 37.2% מהמשתתפים דיווחו שהם חסרי מעש, כלומר אינם משולבים בשום מסגרת תעסוקתית או לימודית. בתשובה לשאלה מה הם עושים בתקופה זו נמצא שכרבע מהם (24.7%) מחפשים עבודה, והשאר (75.3%) עסוקים בדברים אחרים כגון הכנה ללימודים גבוהים או טיפול בילדים קטנים. תשובות אלו מבליטות את מספרם הלא מבוטל של צעירים ערבים שנמצאים במצב של חוסר מעש בעל כורחם; הם חסרי מעש פעילים, כלומר מחפשים עבודה אך אינם מוצאים. עניין זה מעלה שאלה על אסטרטגיות חיפוש העבודה שלהם ועל מה שאפשר להציע להם כדי שימצאו עבודה. עולה גם שאלה בדבר ההתייחסות של הממסד להורים המטפלים בילדים קטנים ולצעירים שמכינים את עצמם לקראת לימודים גבוהים כאילו הם חסרי מעש, מה גם שהקבוצה הראשונה היא אכן במעש לא רשמי לעומת הקבוצה השנייה – שנמצאת במעין תקופת הכנה לצעד הבא של המעש.

הטענה בדבר הקשר בין מגדר לחוסר מעש – נשים מדווחות על חוסר מעש יותר מגברים (Tamesberger and Bacher, 2014) – נבדקה גם היא באוכלוסיית המחקר, נוסף על הקשר בין משתנים שיכולים לנבא חוסר מעש לבין מגדר. מדובר במאפיינים אישיים כגון השכלה, סטטוס (מעש מול חוסר מעש), הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי, גישה לרכב פרטי וחוסר מעש בעבר. עוד נבדק הקשר בין מגדר ובין שלושת המדדים המרמזים על אינטראקציה עם הרוב היהודי: הרגשת נינוחות בסביבה יהודית, תדירות הגעה ליישובים יהודיים ושליטה בשפה העברית. תוצאות מבחן חי בריבוע הוכיחו שיש קשר בין מגדר ובין השכלה, סטטוס של חוסר מעש, הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי וגישה לרכב פרטי. תוצאות מבחן t להשוואת ממוצעים לא הראו הבדלים בין גברים לנשים בשלושת המדדים שבדקו את האינטראקציה עם הרוב היהודי.

מן הנתונים עולה כי מגדר יכול להיות ההסבר להבדל בין נשים לגברים בסטטוס של חוסר מעש, ומכאן החשיבות לבדיקה ולמתן הסברים לשכיחות התופעה בקרב נשים לעומת שכיחותה בקרב גברים. שיעור הגברים שדיווחו על גישה לרכב פרטי ועל הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי גבוה משיעור הנשים שדיווחו דיווח דומה. ולכן חוסר המעש בקרב נשים רב יותר. ממצא זה מחייב בחינה מעמיקה שצריכה להביא לנקיטת מדיניות שתטפל בפער הזה שבין נשים לגברים.

בבחינת הקשר בין הסטטוס חוסר מעש ובין מאפייני הרקע נמצא קשר בין חוסר מעש ובין מגדר, השכלה אקדמית, הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי והשכלה אקדמית של האם. קשר זה עולה בקנה אחד

עם ממצאי מחקרים קודמים והוא ממחיש את מקומה של ההשכלה הגבוהה כגורם שעשוי למנוע הידרדרות למצב של חוסר מעש בשנות הבגרות המוקדמת (Seginer, 2008; Coles et al., 2010; Carcillo et al., 2015). זאת ועוד, תוצאות מבחן t להשוואת ממוצעים מלמדות על קשר חיובי בין הסטטוס מעש ובין שליטה טובה בשפה העברית, נינוחות בסביבה היהודית והגעה בתדירות גבוהה ליישובים יהודיים. הסגרגציה החברתית של האוכלוסייה הערבית היא אפוא מחסום לחלק מהאנשים בה להשתלבות בגילאי הבגרות המוקדמת במעגל העבודה, משום שיש הזדמנויות עבודה רבות יותר בסביבת הרוב היהודי, ולא־ינטראקציה הדלה עמו בשל מחסומים כגון מרחק גאוגרפי ושפה יש תרומה גדולה לסטטוס של חוסר מעש.

תמונה זו של קשרים בין המשתנים (נתונים אישיים, גישה לרכב פרטי ואינטראקציה עם הרוב היהודי) ובין הסטטוס (עובד/לומד או חסר מעש) הביאה אותנו לבדוק את כוח הניבוי של אותם משתנים לסטטוס חוסר מעש באמצעות ניתוח רגרסיה לוגיסטית. התוצאות מלמדות על קשר סטטיסטי שלילי מובהק בין אחדים ממאפייניו האישיים של הנבדק ובין היותו חסר מעש. כך, לא נמצא קשר בין גיל לחוסר מעש, ואולם נמצא כי נשים דיווחו יותר מגברים שהן חסרות מעש וכי הסיכוי להיות חסר מעש בקרב המדווחים על השכלה אקדמית נמוך מסיכוייהם של מי שלא דיווחו על השכלה כזאת. ממצא דומה נמצא בנוגע להשכלה האקדמית של האם – סיכוייהם של ילדים לאימהות בעלות השכלה אקדמית להיות חסרי מעש נמוך מאלה של נשאים שלא־אימהותיהם אין השכלה כזאת.

במודל הרגרסיה לא נמצא קשר סטטיסטי מובהק בין השליטה בשפה העברית והנינוחות בסביבה היהודית ובין חוסר מעש, אם כי יש לזכור שמדובר בהערכות סובייקטיביות של הנחקרים, ולא בהכרח ברמת השליטה הממשית שלהם בשפה. עם זה נמצא קשר שלילי מובהק בין תדירות ההגעה ליישובים יהודיים ובין הסטטוס חוסר מעש. כלומר, ככל שתדירות ההגעה ליישובים יהודיים עולה, כך יורד בהתאמה הסיכוי שאדם ידווח על עצמו כחסר מעש. עוד נמצא כי לנשאים שדיווחו על אי־הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי יש סיכוי גבוה יותר להיות חסרי מעש ממי שדיווחו על הגשת מועמדות כזאת וכי הסיכוי של מי שדיווחו על גישה לרכב פרטי להיות חסרי מעש נמוך מהסיכוי של מי שלא דיווחו על גישה כזו.

תוצאות אלו מחייבות התייחסות לשני גורמים עיקריים שמנבאים חוסר מעש: האחד עניינו מאפיינים שקשורים לפרט כגון מגדר והשכלה – שכאמור, מחקרים קודמים כבר דיווחו שהם מנבאים חזקים של התופעה, וניכר שהם גורמים מנבאים גם בהקשר של החברה הערבית בישראל. הגורם השני נובע מההקשר החברתי־תרבותי של המיעוט הערבי וקשור לממד הנגישות והאינטראקציה עם הרוב היהודי: מניתוח הנתונים עולה קשר הדוק בין הסטטוס של חוסר מעש ובין נגישות של מקומות עבודה ואפשרות נידות. חוסר גישה לרכב פרטי, אי־הגשת מועמדות לעבודה אצל מעסיק יהודי והגעה ליישובים יהודיים בתדירות נמוכה יש בכוחם לנבא את הסטטוס חוסר מעש. מסקנה זו מורה על תרומתה של המובלעות האתנית לעיצוב תופעת חוסר המעש בקרב צעירים ערבים.

ולבסוף, וכדי להמליץ על גיבוש מדיניות שיכול למגר את תופעת חוסר המעש בקרב צעירים ערבים, בדקנו מה יכול להוציא את משתתפי הסקר ממעגל זה על פי תפיסתם. שלושת העזרים העיקריים שעלו הם מרכז הכוון תעסוקתי, גישה להודעות "דרושים" באינטרנט ושליטה בשפה העברית. עזרים אלו עולים בקנה אחד עם צרכיה של אוכלוסיית הצעירים הכללית במציאת מסגרת תומכת ומייעצת בכל הקשור לעבודה וללימודים בתקופת המעבר לבגרות. מרכזים כאלה נמצאים ביישובים יהודיים ("מרכזי צעירים"), והם נותנים מענה לקשת רחבה של צרכים; הם מסייעים, למשל, בהכנה לראיונות עבודה, בחיפוש עבודה ובהכוונה בתחום הלימודים. ואולם מתברר כי אין כמעט מרכזים כאלה ביישובים הערביים. הכללתם כפרויקט כזה תעזור להבין את צורכי אוכלוסיית הצעירים הערבים ותסייע בשילובם בשוק העבודה והלימודים. לא כאן המקום לדון בסמכויות ובתחומי פעילותם של מרכזים אלה, אבל חשוב שהם יתאימו לצעירים הערבים ויעזרו להם להתמודד עם החסמים שכיום מונעים אותם מלהשתלב במערכת ההשכלה הגבוהה ו/או בשוק העבודה.

נספחים

נספח 1: תוצאות המחקר האיכותני

כהכנה למחקר הכמותני נערכו 30 ראיונות עומק עם צעירים וצעירות בגילים 18-23 כדי לקבל מידע על היקף חוסר המעש בחברה הערבית כפי שהוא משתקף בעיניהם של הנבדקים.

בעקבות הראיונות אופיינו 7 מצבים עיקריים: 3 מתוכם שיקפו מצב של מעש, 3 מצב של חוסר מעש ו-1 ייצג מעש, אם כי הלמ"ס לא הגדירה אותו כך. להלן סקירה קצרה וממצה של כל אחד מהטיפוסים שחזרו על עצמם בראיונות העומק.

מעש

(1) **סטודנטים לתואר ראשון שיש בהם שגם עובדים.** קבוצה זו מגוונת: יש בהם שלומדים במסלולים מבוקשים באוניברסיטאות, כלומר מבטיחים לעצמם בסבירות גבוהה אופק תעסוקתי לאחר השלמת הלימודים (בעיקר במקצועות הרפואה והפרה-רפואה); ויש הלומדים במכללות או במסלולי לימוד, כגון חינוך והוראה.

(2) **עבודה במגזר השירותים ועבודה מקצועית.** צעירים שמועסקים במכירות לא מקצועיות (ברשתות אופנה, בחנויות ספרים או בחנויות מוצרי סדקית), נציגי שירות ומכירות טלפוניים וכן עובדים מקצועיים בתחומי החרושת, התחבורה והתשתיות. מקצת השייכים לקבוצה זו שואפים להגיע לתחומים הללו ומתכוונים להישאר ולעסוק בהם, ואילו אחרים רואים בעיסוק בהם תחנת מעבר בדרך לקריירה אחרת. קבוצה נוספת מקרבם היא של מי ששואפים להגיע לתחומי עיסוק אקדמיים, אבל לא הצליחו ומשום כך הגיעו לעיסוקם הנוכחי.

(3) **עבודה פיזית.** בניין, חקלאות, ניקיון וסיעוד. רוב העובדים בעבודת כפיים החלו לעבוד זמן קצר לאחר סיום לימודיהם, ויש שעזבו את לימודיהם לפני שהשלימו אותם בשל קשיים כלכליים של משפחותיהם. רבים מהם מתוסכלים מעיסוקם, שכן ברור להם שכך הם לא יוכלו להגיע למסלול מקצועי מספק או מתגמל יותר. מתוכם יש שכן יכולים לעבוד בתחומים אחרים, ולכן התסכול אפילו גדול יותר. בד בבד הם גם משלימים עם מצבם ומעריכים את עצם העובדה שהם מצאו עבודה. יש בהם גם שמכירים בכך שהם הגיעו לעיסוקם זה בעקבות מצבם הכלכלי-חברתי הבעייתי.

חוסר מעש

(1) **לקראת לימודים אקדמיים.** רשמית אנשים שלומדים לקראת לימודים אקדמיים נמצאים בסטטוס של חוסר מעש, אבל חוסר המעש שלהם זמני, ונראה כי הם בעלי הפוטנציאל הגבוה ביותר להשתלב בשוק העבודה (בתפקידים אקדמיים). המשתייכים לקבוצה זו שקועים בהכנות ללימודיהם האקדמיים לפחות למשך שנה אחת ולעתים אף למשך שנתיים. לפעמים הם עובדים בד בבד בעבודות מזדמנות כמו שמרטפות או מתן שיעורים פרטיים בקהילתם.

(2) **נשים צעירות שנכנסו למסגרת משפחתית (נשואות, בהיריון או אימהות).** קבוצה זו אינה מובחנת בספרות המקצועית כחסרות מעש היות שברור שהנסיבות שבעטיין הן הגיעו למצב זה שונות מהותית מהמצבים הטיפוסיים של התופעה. נוכחנו לדעת כי קבוצה זו כוללת למעשה שתי תת-קבוצות: מקצתן התחתנו לא מכבר, הן אינן אימהות ומעולם לא נכנסו למעגל הלימודים או העבודה; אחרות נקלעו למצב של חוסר מעש בעקבות כניסתן להיריון ואחר כך לידה. בנות הקבוצה הראשונה לא נכנסו כלל למעגל העבודה

ממגוון סיבות, בין היתר בגלל נישואיהן. בקבוצה השנייה לעומת זאת יש נשים שנכנסו למעגל העבודה/ הלימודים, אבל בגלל נישואיהן ובעיקר כיוון שנעשו אימהות צעירות נבצר מהן להמשיך בעיסוקיהן (עבודה או לימודים).

(3) "אבודים". הטיפוס השלישי שהבחנו בו בקרב חסרי המעש חופף במידה רבה את ההגדרה הרווחת בספרות המחקר. מדובר בקבוצה שנעה לסירוגין בין עבודות מזדמנות ובין תקופות של חוסר מעש בלי למצוא מקום עבודה או עיסוק מוגדר. הנמנים עם קבוצה זו נראים במידה רבה "אבודים", שכן הם אינם מצליחים למצוא את דרכם זמן רב לאחר סיום המסגרת המסודרת של בית הספר. יש בהם שסיימו את לימודיהם התיכוניים, ואחרים שנשרו ממערכת החינוך עוד קודם לכן.

(4) עובדי הכלכלה הבלתי רשמית (בפועל עובדים אבל מבחינה רשמית אינם מוגדרים ככאלה). צעירים שעובדים באופן בלתי רשמי, קרי מקבלים תשלום בתמורה לעבודתם, אבל זה נעשה במזומן ולא באמצעות תלוש שכר. למעשה הם עובדים, אבל משום שעבודתם אינה מרווחת לרשויות, הסטטיסטיקה הרשמית מתייחסת אליהם כאל חסרי מעש. עם קבוצה זו נמנים עובדים בעסק משפחתי ועובדים אצל מעסיקים שאינם מרווחים לרשויות על עבודתם. יש לומר כי מן הראיונות עלתה חשיבה תמימה בנוגע לחשיבותו של תלוש השכר כמסמך שמגן על זכויות העובדים בטווח הארוך (קרן פנסיה, ביטוח מפני תאונות עבודה וכו').

נספח 2: השאלונים בערבית ובעברית

תאריך إجراء المقابلة: _____

استبيان لأبناء 19–23 عامًا

مرحبًا. اسمي _____ من معهد الأبحاث "تالدور". نحن نُجري استطلاعًا لمواقف الشباب العرب حول مواضيع مختلفة تتعلق بالأمور التي تشغل باله وتهمه. رأيك مهم لنا، وسنكون شاكرين لك جدًا إذا شاركت في الاستطلاع. إجاباتك ستبقى سرّية وبدون اسم، وتُستخدم لأغراض البحث فقط. إذا لم تكن في سنّ 19–23 فهل يسكن في بيت أسرتك شابّ أو شابة في سنّ 19–23؟ هل نستطيع التحدّث معه أو معها والاستماع إلى رأيه أو رأيها في هذه المواضيع المهمة؟. شكرًا

ملاحظة لمن يُجري المقابلة: الاستبيان مكتوب بصيغة المذكر. وجّه الأسئلة بحسب جنس الشخص الذي تُجري معه الاستطلاع.

أسئلة للغزيلة:

1. هل أنت شابّ عربيّ في سنّ 19–23؟

1. نعم (انتقل إلى السؤال 3)

2. لا

2. هل يسكن في المنزل شابّ في سنّ 19–23؟

1. نعم (اطلب التحدّث معه)

2. لا (إنهاء المقابلة).

3. ما هي ديانتك؟

مسلم

مسيحيّ

درزيّ (اشكر الشخص وقم بإنهاء المحادثة)

لم يقدّم إجابة

أسئلة حول مميّزات الخلفيّة

4. جنس من تُجري معه المقابلة (لا تطرح هذا السؤال)

1. ذكر

2. أنثى

5. (سَنَ مَنْ تُجْرِي مَعَهُ الْمَقَابِلَةَ): ما هو عمرك من فضلك؟

19

20

21

22

23

6. ما هي حالتك العائليّة؟ : (قم بقراءة الإمكانيّات):

1. أعزب

2. متزوِّج

3. خاطب/ مخطوبة

4. أرمل/ مطلق

7. هل لديك أبناء؟ إذا كان لديك أبناء، فكم عددهم؟

1. لا

2. واحد

3. اثنان

4. ثلاثة أو أكثر

8. ما اسم البلدة التي تسكن فيها؟: _____

9. ما هو عملك الأساسي في هذه الفترة؟

أعمل (مقابل أجر) (انتقل إلى السؤال 16)

دراسة فوق ثانويّة (جامعة، كليّة، دار معلمين) (انتقل إلى السؤال 24)

عمل (مقابل أجر) وتعليم (انتقل إلى السؤال 16)

تأهيل مهنيّ (انتقل إلى السؤال 24)

لست في أيّ إطار من هذا النوع

10. إذا لم تكن في أيّ من الأطر كما ذكرت، فما هو عملك أو انشغالك الأساسي (اقرأ الإمكانيات) (إلى من يُجري المقابلة: المطلوب إجابة واحدة فقط)

أمّ شابة لأبناء وأربيهم وأعتني بهم (انتقل إلى السؤال 12)

ربة منزل بدون أبناء (انتقل إلى السؤال 12)

أستعدّ للدراسة الجامعية (أقوم بتحسين نتائج الامتحان البسيخومتريّ وامتحانات البجروت) (انتقل إلى السؤال 12)

في الخدمة المدنية (انتقل إلى السؤال 12)

أبحث عن عمل (انتقل إلى السؤال 12)

فترة استراحة مخططة

أواجه حالة صحّية أو نفسية (انتقل إلى السؤال 12)

11. فصل:

12. إذا لم تكن في أيّ من الأطر في هذه الفترة (العمل أو التعليم أو التأهيل المهني)، فما الذي يمنعك من الانخراط في إطار معين في هذه الفترة؟ (اقرأ الإمكانيات) (لمن يجري المقابلة: إجابة واحدة فقط)

لا أجد عملاً إطلاقاً

لا أجد عملاً يلانم متطلّباتي

لا يتوفّر لديّ مال للدراسة

غير مقبول لدى العائلة أن أتعلّم أو أعمل

لا أريد الانخراط الآن - أنا أتهيأ للدراسة في السنة القادمة.

لا أريد الانخراط الآن لأنني في فترة إجازة

لا يعرف /يرفض

13. هل تنوي الدخول إلى عالم العمل/ الدراسة في السنوات القريبة؟ (اقرأ الإمكانيات)

1. نعم، في السنة القريبة القادمة

2. نعم، في السنوات الثلاث القريبة القادمة

3. نعم، لكن ليس في السنوات القريبة القادمة

4. ربّما

5. ربّما لا (انتقل إلى السؤال 25).

6. من المؤكّد لا (انتقل إلى السؤال 25).

14. هل هنالك أمرٌ ما يمكنه مساعدتك في الدخول إلى عالم العمل/ الدراسة؟

1. مَرَكِز توجييه (انتقل إلى السؤال 25)
2. إمكانيّة الوصول إلى أماكن عمل (انتقل إلى السؤال 25)
3. التّأهيل المهنيّ (انتقل إلى السؤال 25)
4. معلومات في الإنترنت حول أماكن عمل
5. دورة في اللغة العبريّة (انتقل إلى السؤال 24)
6. وإمكانيّات أخرى تخطر ببالكم:

15. فصل: _____ (انتقل إلى السؤال 25)

16. ما هو عدد ساعات عملك في الأسبوع بشكل عام؟ _____ ساعة

17. ما هي المهنة التي تعمل فيها؟ (سجّل بدقّة) _____

18. منذ متى تعمل في هذه المهنة؟

أقلّ من نصف سنة

ما بين نصف سنة وسنة واحدة

1-3 سنوات

4 سنوات فما فوق

19. اذكر الفرع الاقتصاديّ الذي تعمل فيه: (على سبيل المثال: الزراعة/ صيد السمك/ الصناعات وغير ذلك):

20. ما هي قوميّة مشغلك؟

يهوديّ

عربيّ

مشغّل حكوميّ

21. هل تعمل في البلدة التي تسكن فيها؟

نعم (انتقل إلى السؤال 23)

لا

22. ما اسم البلدة التي تعمل فيها؟ _____

23. مآ همل المدة اللل تعمل فلهآ فم كآن الشغل الللل؟

أقل من نصف سنة

مآ بلم نصف سنة وسنة وآنلة

1-3 سنوات

4 سنوات فما فوق

(إذا كنت فقط تعمل انقل إلى السؤال 25)

24. مآ نوع المؤسسة اللل تتعلم فلهآ؟ (أقرأ الإمكانيآل)

آامعة

كلية نظرية

كلية هندسة

دار معلمين

مؤسسة فوق ثانوية مهنية

مؤسسة لتأهيل رجال الدين

هل حصل منذ بلوئك سن الثامنة عشرة (18) أنك لم تكن منخرطاً في إطار منظم (عمل؛ دراسة؛ تطوع؛ تأهيل مهني) لفترة 3 أشهر أو أكثر؟

نعم

لا (انقل إلى السؤال 31).

(لا تقرأ) لا يعرف/يرفض (انقل إلى السؤال 31)

كم مرّة حصل هذا الأمر؟ (المقصود بهذا: فترة الأشهر الثلاثة فما فوق اللل لم تكن خلالها في إطار منظم (العمل؛ التعليم؛ التطوع؛ التأهيل المهني)

مرّة وآنلة

مرتين

3 ثلاث مرآل أو أكثر

(لا تقرأ) لا يعرف/يرفض

كم من الوقت استغرقت الفترة اللل لم تكن خلالها في إطار منظم (العمل؛ التعليم؛ التطوع؛ التأهيل المهني)؟ _____ أشهر/شهرًا

25. لماذا لم تكن في إطار منظم في تلك الفترة؟ (اقرأ الإمكانيات)

مرض (انتقل إلى السؤال 31)

لم أعر على عمل (انتقل إلى السؤال 30)

لم أعر على عمل يناسبني (انتقل إلى السؤال 30)

تهيأت للدراسة فوق الثانوية (انتقل إلى السؤال 31)

انتظرت افتتاح السنة الدراسية- تأهيل مهني، كلية أو جامعة (انتقل إلى السؤال 31)

انتظرت قبولي في مكان العمل (انتقل إلى السؤال 31)

فترة استراحة أو مهلة زمنية (انتقل إلى السؤال 31)

لم أعرف ما أريد القيام به/ تخبطت في ما أردت فعله (انتقل إلى السؤال 31)

آخر.

(لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض (انتقل إلى السؤال 31)

26. فصل _____ (انتقل إلى السؤال 31)

27. هل بحثت عندها عن عمل بشكل فعلي؟ (يجب تعريف المصطلح (كما في استطلاعات القوى العاملة) أي:

من لا يكون في دائرة العمل، لكنه صرح أنه يريد العمل، ويستطيع العمل بدءاً من الأسبوع القريب (تعريف

استطلاعات القوة العاملة)

نعم

لا

(لا تقرأ) لا يعرف / يرفض

إلى أي درجة أنت راضٍ أو غير راضٍ عن حياتك في هذه الأيام؟

1. راضٍ جداً

2. راضٍ بما فيه الكفاية

لست راضياً كثيراً

لست راضياً إطلاقاً

(لا تقرأ) لا يعرف / يرفض

عندما تفكر في حياتك، ما الأمر الذي يهّمك تحقيقه بالدرجة الأولى؟ (اقرأ الجمل 1-8 بترتيب متغير)

1. العلم والمعرفة
2. أن أكون غنياً
3. النجاح في العمل
4. الحياة العائليّة السعيدة
5. قضاء الوقت والانبساط
6. أن أكون من المشاهير
7. مساعدة الآخرين
8. القيام بالفروض الدينيّة
9. (لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض

28. وفي الدرجة الثانية؟ (اقرأ الجمل بترتيب متبدّل)

1. العلم والمعرفة
2. أن أكون غنياً
3. النجاح في العمل
4. الحياة العائليّة السعيدة
5. قضاء الوقت والانبساط
6. أن أكون من المشاهير
7. مساعدة الآخرين
8. القيام بالفرائض الدينيّة
9. (لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض

بحسب شعورك، ما هو احتمال تحقيق الأمور التي تريدها في الحياة؟

1. احتمال مرتفع جداً
2. احتمال مرتفع بدرجة معقولة
3. احتمال متوسط
4. احتمال متدنّ بدرجة معقولة
5. احتمال متدنّ جداً
6. (لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض

من بين الأمور التالية، ما الذي قد يمنعك في الأساس من أن تحصل على ما تريد في الحياة؟ (إلى من يجري المقابلة:
أقبل جواباً واحداً فقط)

النقص في المال

التمييز ضدّ العرب في الدولة

أنّ المجتمع العربي مجتمع محافظ

الأعباء العائليّة (الاعتناء بالأبناء، وبالأهل الكبار السنّ)

غياب الدعم من قبل العائلة

التحصيل غير الكافي في الدراسة في سنوات سابقة

الأسباب الصحيّة أو النفسيّة

(لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض

في المُجْمَل: عندما تفكّر في مستقبلك، هل تشعر أكثر بالأمل أم باليأس؟ (اقرأ الإمكانات)

1. بالأمل أكثر بكثير

2. بالأمل أكثر بقليل

3. باليأس أكثر بقليل

4. باليأس أكثر بكثير

5. (لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض

29. هل حاولت التقدّم إلى صاحب عمل يهودي للعمل لديه؟

1. نعم

2. لا

30. هل واجهت أنت شخصياً تمييزاً من قبل يهود في القبول للعمل؟

1. نعم

2. لا

ما هي الشهادة التي تحملها اليوم؟ (اقرأ الإمكانات)

1. شهادة إنهاء المدرسة الابتدائية أو المرحلة الإعدادية أو الثانوية الجزئية

2. شهادة مهنية

3. شهادة إنهاء المدرسة الثانوية بدون شهادة بجروت

4. شهادة إنهاء المدرسة الثانوية مع شهادة بجروت جزئية

5. شهادة بجروت كاملة

6. شهادة إنهاء من كلية فوق ثانوية وغير أكاديمية

7. مصادقة على دراسة أكاديمية جزئية

8. اللقب الجامعي الأول كاملاً (BA)

9. اللقب الجامعي الثاني أو الثالث (MA، الدكتوراه) أو شهادة موازية

10. ليس بحوزتي أي شهادة

11. (لا تقرأ) لا يعرف/يرفض

31. ما هو مجموع عدد سنوات دراستك؟:

ماذا برأيك سيكون تحصيلك العلمي بعد 5 سنوات من اليوم؟

(إلى من يجري المقابلة: احرص على أن يكون التحصيل المذكور هنا أعلى أو موازي ممّا ورد في إجابته السابقة)

1. كما هو عليه اليوم

2. شهادة إنهاء المدرسة الابتدائية أو المرحلة الإعدادية أو الثانوية الجزئية.

3. شهادة مهنية

4. شهادة إنهاء المدرسة الثانوية بدون بروت

5. شهادة إنهاء المدرسة الثانوية مع شهادة بروت جزئية

6. شهادة بروت كاملة

7. شهادة إنهاء من كلية فوق ثانوية غير أكاديمية.

8. دراسة أكاديمية جزئية

9. اللقب الجامعي الأول كاملاً (BA)

10. اللقب الجامعي الثاني أو الثالث (MA، الدكتوراه) أو شهادة موازية.

11. (لا تقرأ) لا يعرف/يرفض

ما هو نوع المدرسة الثانوية التي درست فيها؟ (اقرأ الإمكانيات)

1. عربية رسمية (حكومية)

2. يهودية رسمية (حكومية)

3. مسيحية خاصة

4. إسلامية خاصة

5. يهودية خاصة

6. ثانوية مختلطة (يهودية عربية)

7. لم أدرس في المدرسة الثانوية إطلاقاً

8. (لا تقرأ) لا يعرف/يرفض

9. مدرسة أخرى:

إذا لم تُذكر المدرسة أعلاه، فاذكرها هنا _____

ما هو الفرع الدراسي الذي درست فيه في المدرسة الثانوية؟ (اقرأ الإمكانيات):

لم أدرس في المرحلة الثانوية

الفرع العلمي (الرياضيات، الفيزياء، الكيمياء، البيولوجيا، وما شابه).

الفرع الأدبي (الأدب، التاريخ، العلوم الاجتماعية، وما شابه).

الفرع المهني: كالحاسوب والإلكترونيكا وما شابه (فروع ذات مكانة مرتفعة)

الفرع المهني: ميكانيكيات السيارات، وقص الشعر وما شابه (فروع ذات مكانة متدنية)

آخر (فنون، سينما، اتصالات وما شابه)

(لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض

32. عندما تفكر في مسألة عمك بعد خمس سنوات، هل تعتقد أنك: (اقرأ الإمكانيات)

ستعمل في مكان عمل بوظيفة كاملة؟

ستعمل في مكان عمل بوظيفة جزئية؟

لن تعمل خارج نطاق مصلحة الأسرة؟

(لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض

33. ما هي المهنة التي تريد أن تكون قد اكتسبتها بعد مضي 5 سنوات من الآن؟ (سجل ذلك بدقة)

34. جنس من تجري معه المقابلة (لا تطرح هذا السؤال)

1. ذكر

2. أنثى (انتقل إلى السؤال 49)

35. (للذكور فقط) معدّل دخل الرجل في الوسط العربي يقارب 5,800 شيكل. هل تعتقد أنّ دخلك بعد 5 سنوات

سيكون (اقرأ الإمكانيات):

كما المعدّل

أقلّ من المعدّل

أكثر من المعدّل

(لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض

(انتقل إلى السؤال 50)

36. (للإناث فقط) معدّل دخل المرأة في الوسط العربي يقارب 4,400 شيكل. هل تعتقدون أنّ دخلك بعد 5 سنوات سيكون (اقرأ الإمكانيات):

مثل المعدّل

أقلّ من المعدّل

أكثر من المعدّل

(لا تقرأ) لا تعرف/ ترفض

37. عندما تفكّر في حالتك العائليّة، هل بتقديرك ستكون بعد خمس سنوات:

أعزب (إلى من يجري المقابلة: لا تذكر هذا الأمر إلّا إذا كان المستطلّع أعزب اليوم)

مخطوبًا (إلى من يجري المقابلة: لا تذكر هذا الأمر إلّا إذا كان المستطلّع أعزب أو مخطوبًا الآن)

متزوّجًا بدون أولاد

متزوّجًا مع أولاد

مطلقًا

(لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض

38. كم سيكون باعتمادك عدد أولادك بعد خمس سنوات من اليوم؟ (سجّل الرقم بدقّة)

39. أين تسكن اليوم؟ (اقرأ الإمكانيات)

في منزل العائلة، في الوحدة السكنيّة نفسها (انتقل إلى السؤال 54)

في منزل العائلة، في وحدة سكنيّة منفصلة (انتقل إلى السؤال 54)

في شقّة منفصلة بملكيّتي (انتقل إلى السؤال 54)

في شقّة مستأجرة في نفس بلدة عائلتي الموسّعة (انتقل إلى السؤال 54)

في شقّة مستأجرة في بلدة أخرى غير تلك التي تسكن فيها عائلتي (انتقل إلى السؤال 54)

في مساكن الطلبة (انتقل إلى السؤال 54)

مكان آخر

40. اذكر من فضلك ما إذا كنت تسكن في مكان آخر غير ما ذكر أعلاه

قل لي من فضلك: إلى أي درجةٍ صحيحةٌ كلُّ واحدةٍ من الجمل التالية بالنسبة لأمك؟ (اقرأ الإمكانيات)

غير صحيحة إطلاقاً	غير صحيحة بدرجة معينة	صحيحة بدرجة معينة	صحيحة جداً	(لا تقرأ) لا ينطبق عليه (ليس لديه أم)/ لا يعرف/ يرفض
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

قل لي من فضلك: إلى أي درجةٍ صحيحةٌ كلُّ واحدةٍ من الجمل التالية بالنسبة لأبيك؟ (اقرأ الإمكانيات)

غير صحيحة إطلاقاً	غير صحيحة بدرجة معينة	صحيحة بدرجة معينة	صحيحة جداً	(لا تقرأ) لا ينطبق عليه (ليس لديه أب)/ لا يعرف/ يرفض
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

47. الشخصية التي تشكل قدوة بالنسبة لك؟

ليس هنالك شخصية تشكل قدوة بالنسبة لي (انتقل إلى السؤال 62)

عائلتي الصغيرة

عائلتي الموسعة

في محيطك القريب/ الحي/ البلدة

في دائرة أصدقائك

48. ما هو سبب اختيارك للشخصية القدوة في السؤال السابق: (اقرأ الإمكانيات)

- نجاح الشخصية في التحصيل العلمي
- نجاح الشخصية في العثور على عمل
- النجاح الاقتصادي
- النجاح في المجتمع
- النجاح في مجال الدين
- النجاح الاجتماعي (خطبة/ زواج أو إقامة عائلة، تربية الأولاد).

49. إلى أي درجة تشعر/ين بالراحة أو عدم الراحة في بيئة يهودية؟ (اقرأ الإمكانيات)

- لا أشعر بالراحة بدرجة كبيرة
- لا أشعر بالراحة بدرجة معينة
- ما بين بين
- أشعر بالراحة
- أشعر براحة كبيرة جداً.
- (لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض

ما هو مستوى إلمامك اللغة العبرية (اقرأ الإمكانيات)

ضعيف	متوسط	جيد	جيد جداً	(لا تقرأ) لا يعرف / يرفض
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

53. ما هي الوتيرة التي تصل فيها إلى البلدات اليهودية؟ (اقرأ الإمكانيات)

لا أصل إلى هناك إطلاقاً (انتقل إلى السؤال 76)

- مرة في العام تقريباً
- مرة كل بضعة أشهر
- مرة كل بضعة أسابيع
- كل أسبوع
- كل يوم
- (لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض

ما هو هدف/ أهداف وصولك إلى البلد اليهودي؟

لا	نعم	
2	1	54. العمل
2	1	55. الدراسة
2	1	56. تمضية وقت الفراغ
2	1	57. المشتريات
2	1	58. العلاجات الطبيّة
2	1	59. آخر

60. (فصل) _____

61. جنس من تُجري معه المقابلة (لا تطرح هذا السؤال)

1. ذكر (انتقل إلى السؤال 76)
2. أنثى

62. (للنساء فقط) برفقة من تخرجين في المعتاد لقضاء الوقت في بلد يهودي؟ (اقرأ الإمكانيات)

- بدون مرافقة أحد
- مع أحد أفراد عائلتي
- مع صديقاتي
- مع زميلاتي في الدراسة /في العمل
- (لا تقرأ) لا تعرف/ ترفض

63. ما هو موقف أفراد عائلتك القريبين تجاه العمل في المدن والقرى اليهودية؟ (اقرأ الإمكانيات)

- لا يمكنونني من العمل في بلد يهودي
- يمكنونني من العمل هناك، لكنهم ليسوا مسرورين من ذلك
- لا يعارضون الأمر
- يشجعونني على العمل في بلد يهودي
- (لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض

أبن كنت تفصل ممارسة النشاطات التالية- فف مفر عرهب أم فف مفر بفرهف؟

(لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض	(لا تقرأ) الأمران سفان عنف)	(لا تقرأ) مفر مفرط	مفر بفرهف	مفر عربف	
5	4	3	2	1	64. العمل
5	4	3	2	1	65. الفرافة
5	4	3	2	1	66. قضاو وقف الفراع
5	4	3	2	1	67. المفررباف
5	4	3	2	1	68. العلافاف الطبفة
5	4	3	2	1	69. فررباف مع مؤسسااف ككومفة
5	4	3	2	1	70. السفن

71. هل كان سفضافك أم لن سفضافك أن سفن إلى جوارك عانلة بفرهف؟

سفضافقن

لن سفضافقن

(لا تقرأ) لا عرف/ أرفض

هل فمكنك فررف قوة هوئك من واحد إلى خمسة (بفف فمئل 1 القوة الأدنى فمئل 5 القوة الأعلى)

(لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض	مررفة جدًا	مررفة	مفوسطة	مفنففة جدًا	مفنففة	
6	5	4	3	2	1	72. إسرافلف
6	5	4	3	2	1	73. عربف
6	5	4	3	2	1	74. فلسطفنف
6	5	4	3	2	1	75. مسلم أو مسفحف

ما هو مسفوى والفك الفرافف؟ (قرأ الإمكانياف)

	76. الأب	77. الأم
الفرافة فف المرفة الابتدائف	1	1
الفرافة فف المرفة الفائف بفر سفهة البجروف	2	2
الفرافة فف المرفة الفائف مع سفهة البجروف	3	3
أنهف/ف الففر فف سفنار أو كلفة لفاهل المفمفنف هففسانف	4	4
	5	5
فرافة أكافمفة، اللقب الجامعف الأول	6	6
فرافة أكافمفة، اللقب الجامعف الفائف	7	7
فرافة أكافمفة، الفكوراه	8	8
(لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض/ مفوف/ة	9	9

חאלה ואלדלכ אללשללללל:

78. الأب	79. ما هي المهنة التي يعمل فيها الأب
1	لا يعمل/ لا تعمل، ولم يعمل/ لم تعمل في الماضي
2	لا يعمل/ لا تعمل؛ لكنّه/ يبحث/ تبحث عن عمل
3	لا يعمل/ لا تعمل؛ لأنّه/ خرج/ت إلى التقاعد
4	يعمل/ تعمل بوظيفة جزئية
5	يعمل/ تعمل بوظيفة كاملة
6	(لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض

ما هي المهنة التي تعمل فيها الام

80. الأم	81. ما هي المهنة التي تعمل فيها الام
1	لا يعمل/ لا تعمل، ولم يعمل/ لم تعمل في الماضي
2	لا يعمل/ لا تعمل؛ لكنّه/ يبحث/ تبحث عن عمل
3	لا يعمل/ لا تعمل؛ لأنّه/ خرج/ت إلى التقاعد
4	يعمل/ تعمل بوظيفة جزئية
5	يعمل/ تعمل بوظيفة كاملة
6	((لا تقرأ) لا يعرف/ يرفض

82. كيف تعرّف نفسك من حيث درجة التدين؟ (اقرأ الإمكانيات)

متدين جدًا

متدين

لست متدينًا بدرجة كبيرة

غير متدين

83. ما هي وتيرة ارتيادك لمكان الصلاة أو لمكان آخر يحمل دلالة دينية؟ (اقرأ الإمكانيات)

كلّ يوم

كلّ أسبوع

كلّ أسبوعين أو ثلاثة

كلّ شهر

مرّات معدودة في السنة

لا أزورها إطلاقًا

84. هل تملك سياره أو تستطيع استخدام سياره شخص آخر على نحو ثابت لغرض السفر إلى مكان العمل أو إلى مكان الدراسة؟

نعم

لا

85. جنس من تُجري معه المقابلة (لا تطرح هذا السؤال)

1. ذكر

2. أنثى (انتقل إلى السؤال 100)

86. (للذكور فقط) معدل الدخل الشهري للرجل العربي في إسرائيل في هذه الأيام هو 5,784 شيكل. هل دخلك اليوم:

أقل من المعدل بكثير

أقل من المعدل بقليل

مثل المعدل

أعلى من المعدل بقليل

أعلى من المعدل بكثير

(لا تقراء): لا يخصه- لا يعمل)

(لا تقراء) لا يعرف/يرفض

(انتقل إلى السؤال 101)

87. (للإناث فقط) معدل الدخل الشهري للمرأة العربية في إسرائيل في هذه الأيام هو 4,383 شيكل. هل دخلك اليوم:

أقل من المعدل بكثير

أقل من المعدل بقليل

مثل المعدل

أعلى من المعدل بقليل

أعلى من المعدل بكثير

(لا تقراء): لا يخصه- لا يعمل)

(لا تقراء) لا تعرف/ترفض

88. هل تعاش من دخلك فقط، أم إنك تستعين بعائلتك؟ (اقرأ الإمكانيات)

على دخلي فقط

أحصل على دعم جزئي من عائلتي

أحصل على دعم كامل من عائلتي

89. كيف تعرف الوضع المادي لعائلتك؟

1. ممتاز
  2. جيد جدا
  3. جيد
  4. سيء
  5. سيء للغاية
- (لا تقرأ) لا تعرف/ترفض

90. ما هو عدد الاخوة والاحوات؟

91. ما هو مكانك بين الاخوة والاحوات؟

92. هل تعتمد على دخلك فقط، أم إنك تتلقى مخصصات من الدولة؟ (اقرأ الإمكانيات)

على دخلي فقط

أعتمد على مخصصات إعاقة من التأمين الوطني/ الدولة

أتلقي مخصصات بطالة من التأمين الوطني/ الدولة

أتلقي مخصصات أخرى من التأمين الوطني (لا تشمل مخصصات الأطفال)/ من الدولة أو من طرف آخر (على سبيل المثال: شركة تأمين).

93. ملاحظات:

شكراً جزيلاً

למחברים: למה סדר השאלות לא זהה לשאלות בערבית?

תאריך ביצוע הריאיון: _____

שאלון לגילאי 19-23.

שלום, שמי _____ ממכון המחקר "טל-דור". אנו עורכים סקר דעות של צעירים ערבים על נושאים שונים הנוגעים לסדר היום שלהם. דעתך חשובה לנו מאוד ונודה לך מאוד על השתתפותך בסקר. תשובותיך יישמרו בסודיות ובעילום שם וישמשו לצורך המחקר בלבד. אם לא, האם במשק הבית שלך מתגורר/ת צעיר/ה בגילאי 19-23? האם נוכל לשוחח את/ה ולשמוע את דעתו/ה בנושאים חשובים אלו? תודה. למראיין: השאלון מנוסח בלשון זכר. יש לשאול בהתאם למין של הנשאלים.

שאלות סינון:

האם אתה צעיר ערבי בן 19-23?

1. כן (עבור לשאלה 3)

2. לא

האם בבית מתגורר צעיר בין 19-23?

1. כן (לבקש לדבר אתו)

2. לא (לסיים את הריאיון)

מהי דתך?

מוסלמי

נוצרי

דרוזי (להודות למרואיין ולסיים את השיחה)

לא ענה

שאלות על מאפייני הרקע

1. מין המרואיין: (לא לשאול)

1. גבר

2. אישה

2. גיל המרואיין: אמור לי, בבקשה, בן כמה אתה.

19

20

21

22

23

3. מה מצבך משפחתי: (יש להקריא קטגוריות)
1. רווק
  2. נשוי
  3. מאורס
  4. אלמן או גרוש
4. האם יש לך ילדים? אם כן כמה?
1. אין
  2. ילד אחד
  3. שני ילדים
  4. שלושה ילדים או יותר
5. באיזה יישוב אתה מתגורר: _____
6. מהו עיסוקך העיקרי כיום? (להקריא קטגוריות)
- עבודה (תמורת שכר) (לעבור לשאלה 11)
- לימודים על-תיכוניים (אוניברסיטה, מכללה, סמינר למורים) (לעבור לשאלה 11)
- לימודים (לעבור לשאלה 11)
- הכשרה מקצועית (לעבור לשאלה 11)
- אינני נמצא במסגרת כזו
7. אם אינך נמצא במסגרת כאמור, מהו עיסוקך העיקרי? (להקריא קטגוריות) (למראיין: רק תשובה אחת)
- אימא צעירה ומטפלת בילדים
- עקרת בית ללא ילדים
- הכנה ללימודים אקדמיים (משפר פסיכומטרי ובגרויות)
- שירות אזרחי
- חיפוש עבודה
- תקופת חופש יזום
- התמודדות עם מצב בריאותי או נפשי

8. אם אינך נמצא כעת במסגרת כלשהי (עבודה, לימודים או הכשרה מקצועית) מה מונע אותך כעת מלהשתלב במסגרת? (להקריא קטגוריות) (למראיין: רק תשובה אחת)

אינני מוצא עבודה בכלל

אינני מוצא עבודה שתואמת את דרישותי

אין לי כסף ללימודים

לא מקובל מבחינת המשפחה שאעבוד או אלמד

אינני רוצה להשתלב עכשיו; אני בהכנות ללימודים בשנה הבאה

אינני רוצה להשתלב עכשיו; אני בתקופת חופש

לא יודע/מסרב להשיב

9. האם בכוונתך להיכנס למעגל העבודה/לימודים בשנים הקרובות? (להקריא קטגוריות)

1. כן, בשנה הקרובה

2. כן, בשלוש שנים הקרובות

3. כן, אך לא בשנים הקרובות

4. אולי

5. ככל הנראה לא

6. בטוח שלא

10. מה היה יכול לסייע לך להיכנס למעגל העבודה/לימודים?

1. מרכז הכוון

2. נגישות של מקומות עבודה

3. הכשרה מקצועית

4. מידע באינטרנט על מקומות עבודה

5. קורס בעברית

6. ועוד אפשרויות שעולות על דעתכם: _____

11. כמה שעות אתה עובד בדרך כלל בשבוע? _____ שעות

12. באיזה מקצוע אתה עובד? (רשום במדויק)

13. כמה זמן אתה כבר עובד במקצוע זה?

פחות מחצי שנה

בין חצי שנה לשנה

1-3 שנים

4 שנים ומעלה

14. ציין את הענף הכלכלי שבו אתה מועסק: (לדוגמה: חקלאות, דיג, משקים, תעשיות וכו'): _____
15. מה הלאום של המעסיק שלך?
יהודי
ערבי
מעסיק ציבורי
16. האם אתה עובד ביישוב מגוריך?
כן
לא (עבור לשאלה 17)
17. באיזו יישוב אתה עובד?
18. כמה זמן אתה עובד במקום העבודה המסוים הזה?
פחות מחצי שנה
בין חצי שנה לשנה
1-3 שנים
4 שנים ומעלה
19. באיזה מוסד אתה לומד? (להקריא קטגוריות)
אוניברסיטה
מכללה עיונית
מכללה להנדסה
סמינר למורים
מוסד על-תיכוני מקצועי
מוסד להכשרת אנשי דת
20. האם מאז שהיית בן 18 הייתה תקופה של שלושה חודשים ומעלה שבה לא היית במסגרת מסודרת (עבודה, לימודים, התנדבות או הכשרה מקצועית)?
כן
לא
(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

21. כמה פעמים זה קרה? (הכוונה: תקופה של שלושה חודשים ומעלה שבה לא היית במסגרת מסודרת (עבודה, לימודים, התנדבות או הכשרה מקצועית))

פעם אחת

פעמיים

שלוש פעמים או יותר

(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

22. כמה זמן ארכה התקופה שבה לא היית במסגרת מסודרת (עבודה, לימודים, התנדבות או הכשרה מקצועית)? _____ חודשים.

23. באותה תקופה מדוע לא היית במסגרת מסודרת? (להקריא קטגוריות)

מחלה

לא מצאתי שום עבודה

לא מצאתי עבודה מתאימה לי

התכוננתי ללימודים על-תיכוניים

המתנתי לפתיחת מסגרת: הכשרה מקצועית, מכללה או אוניברסיטה

חיכיתי לקבלה למקום עבודה

מנוחה או פסק זמן

לא ידעתי מה לעשות עם עצמי/התלבטתי מה לעשות

אחר. פרט _____

(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

24. האם חיפשת אז עבודה באופן פעיל? (יש להגדיר את המושג, כמו בסקר כוח אדם של הלמ"ס. כלומר מי שאינו בכוח העבודה, אך אמר שהוא מעוניין לעבוד ויכול להתחיל לעבוד כבר בשבוע הקרוב (הגדרת סקר כוח אדם של הלמ"ס))

כן

לא

(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

25. עד כמה אתה מרוצה או לא מרוצה מהחיים שלך כיום? (להקריא קטגוריות)

1. מאוד מרוצה
2. די מרוצה
3. לא כל כך מרוצה
4. בכלל לא מרוצה
5. לא יודע / מסרב להשיב

26. כשאתה חושב על החיים שלך, מה הכי חשוב לך להשיג בדרגה הראשונה (הקרא 1-8 בסדר מתחלף)

1. ידע והשכלה
2. להיות עשיר
3. הצלחה בעבודה
4. חיי משפחה מאושרים
5. לבלות וליהנות
6. להיות מפורסם
7. לעזור לאנשים אחרים
8. לקיים את כל המצוות של הדת שלי
9. (לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

27. ומה במקום השני? (הקרא 1-8 בסדר מתחלף)

1. ידע והשכלה
2. להיות עשיר
3. הצלחה בעבודה
4. חיי משפחה מאושרים
5. לבלות וליהנות
6. להיות מפורסם
7. לעזור לאנשים אחרים
8. לקיים את כל המצוות של הדת שלי
9. (לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

28. מה להרגשתך הסיכוי שתשיג את מה שאתה רוצה בחיים?

1. סיכוי גבוה מאוד
2. סיכוי די גבוה
3. סיכוי בינוני
4. סיכוי די נמוך
5. סיכוי מאוד נמוך
6. (לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

29. מכל הדברים הבאים מה בעיקר עלול למנוע ממך להשיג בחיים את מה שאתה רוצה להשיג? (למראיין: לקבל רק תשובה אחת)

1. מחסור בכסף
2. אפליה נגד ערבים במדינה
3. השמרנות של החברה הערבית הכללית
4. העול של המשפחה (טיפול בילדים, בהורים מבוגרים)
5. חוסר תמיכה של המשפחה
6. הישגים נמוכים בלימודים בשנים שעברו
7. התמודדות עם מצב בריאותי או נפשי
8. לא יודע/מסרב להשיב

30. ובסך הכול, באיזו מידה אתה מרגיש יותר תקווה או יותר ייאוש כשאתה חושב על העתיד שלך? (להקריא קטגוריות)

1. הרבה יותר תקווה
2. קצת יותר תקווה
3. קצת יותר ייאוש
4. הרבה יותר ייאוש
5. לא יודע/מסרב להשיב

31. האם ניסית להתקבל לעבודה אצל מעסיק יהודי?

1. כן
2. לא

32. האם נתקלת באופן אישי באפליה בקבלה לעבודה על ידי יהודים?

1. כן
2. לא

33. איזו תעודה יש לך כיום? (להקריא קטגוריות)

1. תעודת סיום של בית ספר יסודי או חטיבת בנינים, כולל תיכון חלקי
2. תעודה מקצועית
3. תעודת סיום תיכון ללא בגרות
4. תעודת סיום תיכון עם תעודת בגרות חלקית
5. תעודת בגרות מלאה
6. תעודת סיום של בית ספר על-תיכוני שאינה אקדמית
7. אישור לימודים אקדמיים חלקיים
8. תואר ראשון מלא (BA)
9. תואר שני או שלישי (MA, דוקטורט) או תואר מקביל
10. אין לי תעודה
11. (לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

34. כמה שנים למדת בסך הכול: _____

35. מה לדעתך תהיה רמת ההשכלה שלך בעוד חמש שנים?

1. כמו היום
2. השכלה גבוהה יותר מאשר היום, איזו? (למראיין: שים לב שאכן גבוהה יותר מתשובתו בשאלה הקודמת)
3. תעודת סיום של בית ספר יסודי או חטיבת בנינים, כולל תיכון חלקי
4. תעודה מקצועית
5. תעודת סיום תיכון ללא בגרות
6. תעודת סיום תיכון עם תעודת בגרות חלקית
7. תעודת בגרות מלאה
8. תעודת סיום של בית ספר על-תיכוני שאינה אקדמית
9. לימודים אקדמיים חלקיים
10. תואר ראשון מלא (BA)
11. תואר שני או שלישי (MA, דוקטורט) או תואר מקביל
12. (לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

36. באיזו סוג בית ספר תיכון למדת? (להקריא קטגוריות)

1. ממלכתי ערבי
2. ממלכתי יהודי
3. פרטי נוצרי
4. פרטי מוסלמי
5. פרטי יהודי
6. תיכון מעורב יהודי-ערבי
7. לא למדתי בתיכון בכלל
8. (לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

37. אם בית הספר לא הוזכר לעיל, ציין אותו: _____

38. באיזו מגמה למדת בתיכון (להקריא קטגוריות)

- לא למדתי בתיכון
- עיונית מדעית (מתמטיקה, פיזיקה, כימיה, ביולוגיה וכדומה)
- עיונית הומנית (ספרות, היסטוריה, מדעי החברה וכדומה)
- מקצועית כמו מחשבים או אלקטרוניקה (מגמות יוקרתיות)
- מקצועית כמו מכונאות רכב או ספרות (מגמות יוקרתיות פחות)
- אחר (אמנות, קולנוע, תקשורת)
- (לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

39. כשאתה חושב על התעסוקה שלך בעוד חמש שנים, האם להערכתך: (להקריא קטגוריות)

- תעבוד במקום עבודה בהיקף של משרה מלאה
- תעבוד במקום עבודה בהיקף של משרה חלקית
- לא תעבוד מחוץ למשק הבית
- (לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

40. איזה מקצוע היית רוצה שיהיה לך בעוד חמש שנים? (כתוב מדויק)

41. (רק לגברים) האם להערכתך בהשוואה להכנסה החודשית הממוצעת של גבר במגזר הערבי, שהיא קרוב ל-5,800 שקל, ההכנסה שלך בעוד חמש שנים תהיה: (להקריא קטגוריות)

כמו הממוצע

פחות מהממוצע

יותר מהממוצע

לא יודע/מסרב להשיב

42. (רק לנשים) האם להערכתך בהשוואה להכנסה החודשית הממוצעת של אישה במגזר הערבי, שהיא קרוב ל-4,400 שקל, ההכנסה שלך בעוד חמש שנים תהיה: (להקריא קטגוריות)

כמו הממוצע

פחות מהממוצע

יותר מהממוצע

לא יודעת/מסרבת להשיב

43. כשאתה חושב על מצבך המשפחתי, האם להערכתך בעוד חמש שנים תהיה:

רווק (למראיין: להזכיר רק אם רווק היום)

מאורס (למראיין להזכיר רק אם רווק או מאורס היום)

נשוי ללא ילדים

נשוי עם ילדים

גרוש

(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

44. כמה ילדים אתה חושב שיהיו לך בעוד חמש שנים? (כתוב מדויק)

45. היכן אתה גר כיום: (להקריא קטגוריות)

בבית ההורים באותה יחידת דיור

בבית ההורים ביחידת דיור נפרדת

בדירה נפרדת בבעלותי

בדירה בשכירות באותו יישוב כמו המשפחה הרחבה שלי

בדירה בשכירות ביישוב אחר מהמשפחה שלי

במעונות סטודנטים

46. אם אתה גר במקום אחר ממה שצוין לעיל, אנא ציין:

אמור לי עד כמה כל אחד מהמשפטים הבאים נכון ביחס לאימא שלך? (להקריא קטגוריות)

(לא להקריא) לא רלוונטי (אין אימא) / לא יודע / מסרב להשיב	נכון מאוד	די נכון	די לא נכון	בכלל לא נכון	
5	4	3	2	1	47. אמי מעודדת אותי לרכוז את החיים שלי סביב הבית והמשפחה
5	4	3	2	1	48. אמי מעודדת אותי ללמוד ולפתח קריירה מחוץ לבית, אבל רק בסביבה ערבית
5	4	3	2	1	49. אמי מעודדת אותי ללמוד ולפתח קריירה גם אם זה כרוך ביציאה לאזורים יהודיים

אמור לי עד כמה כל אחד מהמשפטים הבאים נכון ביחס לאבא שלך? (להקריא קטגוריות)

(לא להקריא) לא רלוונטי (אין אבא) / לא יודע / מסרב להשיב	נכון מאוד	די נכון	די לא נכון	בכלל לא נכון	
5	4	3	2	1	50. אבי מעודד אותי לרכוז את החיים שלי סביב הבית והמשפחה
5	4	3	2	1	51. אבי מעודד אותי ללמוד ולפתח קריירה מחוץ לבית, אבל רק בסביבה ערבית
5	4	3	2	1	52. אבי מעודד אותי ללמוד ולפתח קריירה גם אם זה כרוך ביציאה לאזורים יהודיים

53. דמות לחיקוי עבורך היא דמות שנמצאת ב-?

אין לי דמות לחיקוי (לעבור לשאלה 48)

במשפחה הגרעינית

במשפחה המורחבת

בסביבה הקרובה/ השכונה/ היישוב

במעגל החברים שלי

54. מה הסיבה לבחירת דמות החיקוי שציינת בשאלה הקודמת: (להקריא קטגוריות) (למראיין: לקבל רק תשובה אחת)

הצלחתה של הדמות לרכוש השכלה

הצלחתה של הדמות למצוא עבודה

הצלחה כלכלית

הצלחה קהילתית

הצלחה דתית

הצלחה חברתית (אירוסים/נישואים או הקמת משפחה, גידול ילדים)

55. באיזו מידה אתה מרגיש נוח או לא נוח בסביבה יהודית? (להקריא קטגוריות)

מרגיש מאוד לא נוח

מרגיש די לא נוח

ככה-ככה

מרגיש די נוח

מרגיש מאוד נוח

(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

מה הרמה שלך בעברית? (להקריא קטגוריות)

	חלשה	בינונית	טובה	טובה מאוד	(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב
56. דיבור	1	2	3	4	5
57. קריאה	1	2	3	4	5
58. כתיבה	1	2	3	4	5

59. באיזו תכיפות יוצא לך להגיע ליישוב יהודי? (להקריא קטגוריות)

בכלל לא (לעבור לשאלה 55)

בערך פעם בשנה

בכל כמה חודשים

בכל כמה שבועות

בכל שבוע

בכל יום

(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

60. מהי המטרה העיקרית שבגללה אתה מגיע ליישוב יהודי?

- עבודה
- לימודים
- בילויים
- קניות
- טיפולים רפואיים
- אחר (פרט) _____

61. (לנשים בלבד) בלוויית מי את יוצאת בדרך כלל לבילוי ביישוב יהודי? (להקריא קטגוריות)

- לבר, בלי ליווי
- עם אחד מבני משפחתי
- עם חברות
- עם עמיתות לעבודה/לימודים
- (לא להקריא) לא יודעת/מסרבת להשיב

62. מהי העמדה של בני משפחתך הקרובים בנוגע לעבודה ביישוב יהודי? (להקריא קטגוריות)

- לא מאפשרים לי לעבוד ביישוב יהודי
- מאפשרים לי לעבוד, אך אינם שמחים שאני עובד שם
- אינם מתנגדים
- מעודדים אותי לעבוד ביישוב יהודי
- (לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

איפה היית מעדיף לעשות את הפעילויות הבאות – בסביבה ערבית או בסביבה יהודית?

בסביבה ערבית	בסביבה יהודית	(לא להקריא) בסביבה מעורבת	(לא להקריא) לא משנה/אותו הדבר	(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב/לא רלוונטי	
1	2	3	4	5	63. עבודה
1	2	3	4	5	64. לימודים
1	2	3	4	5	65. בילוי פנאי
1	2	3	4	5	66. קניות
1	2	3	4	5	67. טיפול רפואי
1	2	3	4	5	68. סידור עניינים עם גורמים ממשלתיים
1	2	3	4	5	69. מגורים

70. האם היה מפריע לך או לא היה מפריע לך לקבל משפחה יהודית כשכנים שלך:

היה מפריע לי

לא היה מפריע לי

(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

71. עד כמה אתה מרגיש או לא מרגיש ישראלי? (להקריא קטגוריות)

בכלל לא מרגיש ישראלי

לא כל כך מרגיש ישראלי

מרגיש די ישראלי

מרגיש מאוד ישראלי

(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

האם תוכל להגדיר את עוצמת הזהות שלך מ-1 עד 5? (1 = נמוכה ביותר; 5 = גבוהה ביותר)

(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב	גבוהה מאוד	גבוהה	בינונית	נמוכה	נמוכה מאוד	
6	5	4	3	2	1	72. ישראלי
6	5	4	3	2	1	73. ערבי
6	5	4	3	2	1	74. מוסלמי או נוצרי

מה ההשכלה של אביך ושל אמך? (להקריא קטגוריות)

	76. האם	75. האב
יסודית	1	1
תיכונית ללא תעודת בגרות	2	2
תיכונית עם תעודת בגרות	3	3
סיים מכללה, סמינר או בית מדרש למורים	4	4
הנדסאי	5	5
אקדמית, תואר ראשון	6	6
אקדמית, תואר שני	7	7
אקדמית, תואר שלישי	8	8
(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב; מת	9	9

מה המצב התעסוקתי של אביך ושל אמך?

	.78 האם	.77 האב
לא עובד/ת וגם לא עבד/ה בעבר	1	1
לא עובד/ת אך מחפש/ת עבודה	2	2
לא עובדת כי יצא/ה לפנסיה	3	3
עובד/ת במשרה חלקית	4	4
עובד/ת במשרה מלאה	5	5
(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב; מת	6	6

79. איך היית מגדיר את עצמך מבחינת רמת הדתיות שלך: (להקריא קטגוריות)

מאוד דתי

די דתי

לא כל כך דתי

לא דתי

80. באיזו תכיפות אתה מבקר במקום תפילה או במקום אחר בעל משמעות דתית? (להקריא קטגוריות)

בכל יום

בכל שבוע

בכל שבועיים-שלושה

בכל חודש

פעמים ספורות בשנה

אף פעם

81. האם אתה בעל רכב או שיש באפשרותך להשתמש ברכב של מישהו אחר על בסיס קבוע לצורכי נסיעה לעבודה או ללימודים?

כן

לא

82. (לגברים בלבד) השכר החודשי הממוצע לגבר ערבי בישראל כיום הוא 5,784 ש"ח. האם ההכנסה שלך היום:

הרבה מתחת לממוצע

מעט מתחת לממוצע

כמו הממוצע

מעט מעל הממוצע

הרבה מעל הממוצע

(לא להקריא): לא רלוונטי, לא עובד

(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

83. (לנשים בלבד) השכר החודשי הממוצע לאישה ערבייה בישראל כיום הוא 4,383 ש"ח. האם ההכנסה שלך היום:

הרבה מתחת לממוצע

מעט מתחת לממוצע

כמו הממוצע

מעט מעל הממוצע

הרבה מעל הממוצע

(לא להקריא): לא רלוונטי, לא עובדת

(לא להקריא) לא יודעת/מסרבת להשיב

84. האם אתה חי רק על הכנסתך או שאתה נעזר במשפחתך? (להקריא קטגוריות)

רק על הכנסתי

נתמך על ידי משפחתי באופן חלקי

נתמך על ידי משפחתי באופן מלא

85. איך אתה מגדיר את מצבך הכלכלי?

מצוין

טוב מאוד

טוב

רע

רע מאוד

(לא להקריא) לא יודע/מסרב להשיב

86. כמה אחים ואחיות יש לך? _____

87. מה מקומך ביחס לאחים ולאחיות שלך? _____

88. האם אתה חי רק על הכנסתך או שאתה מקבל קצבה מהמדינה? (להקריא קטגוריות)

רק על הכנסתי

נתמך על ידי קצבת נכות מהביטוח הלאומי/מהמדינה

מקבל דמי אבטלה מהביטוח הלאומי/מהמדינה

מקבל קצבה אחרת מהביטוח הלאומי (לא כולל קצבת ילדים) / מהמדינה / מגורם אחר (למשל חברת ביטוח)

תודה רבה

נספח 3: ניתוח נתונים מורחב

לוח 10: חוסר מעש, לפי דת*

מוסלמים		נוצרים		
%	שכיחות	%	שכיחות	
	390		45	עבודה עיקרית
				עובד/ת
27.9	109	45.0	20	
				לומד/ת במוסד להשכלה גבוהה
30.2	118	25.9	12	
				עובד/ת ולומד/ת
3.1	12	4.1	2	
				הכשרה מקצועית
0.6	2	0.0	0	
				לא נמצא/ת בשום מסגרת
38.2	149	25.0	11	
	150		13	עיסוק עיקרי למי שאינו עובד
				הורה לילדים קטנים
11.9	18	13.4	2	
				עקר/ת בית ללא ילדים
7.8	12	0.0	0	
				הכנה ללימודים גבוהים
42.2	63	26.8	3	
				בשירות לאומי
1.0	2	13.4	2	
				מחפש/ת עבודה
23.7	35	23.2	3	
				תקופת מנוחה מתוכננת
9.9	15	23.2	3	
				מתמודד/ת עם מצב בריאותי או נפשי בעייתי
3.5	5	0.0	0	
	149		13	סיבות לא־השתלבות במסגרות
				אי־מציאת עבודה
18.9	28	23.2	3	
				אי־מציאת עבודה שהולמת את הדרישות
13.6	20	23.2	3	
				מחסור בכסף למימון לימודים
4.1	6	0.0	0	
				המשפחה מסרבת לצאתו/ה לעבודה/לימודים
5.8	9	13.4	2	
				אי־רצון להשתלב בגלל הכנה ללימודים
7.3	11	0.0	0	
				אי־רצון להשתלב בגלל תקופת מנוחה
14.7	22	0.0	0	
				לא יודע/ת/מסרב/ת להשיב
35.6	53	40.2	5	

* הנתונים משוקללים לפי הסטטוס התעסוקתי (עובד/לומד, עובד ולומד, חסר מעש) ומגדר.

לוח 11: נתוני השכלה, חסרי מעש, עובדים/לומדים*

עובד/לומד		חסרי מעש		
%	שכיחות	%	שכיחות	
	277		164	תעודת השכלה כיום
3.7	10	3.4	6	יסודית/חטיבת ביניים/תיכונית חלקית
0.6	2	0.9	2	תעודת מקצוע
5.5	15	8.2	13	סיום י"ב ללא בגרות
5.7	16	7.8	12	סיום י"ב עם בגרות חלקית
36.3	101	43.0	70	תעודת בגרות מלאה
1.9	5	0.9	2	תעודת סיום לא אקדמית מבית ספר על-תיכוני
0.4	1	4.1	7	אישור על לימוד אקדמי חלקי
44.0	122	25.9	43	תואר ראשון
0.7	2	0	0	תואר שני או דוקטורט
1.2	3	2.5	4	ללא תעודה בכלל
0	0	3.2	5	לא יודע/מסרב להשיב
	277		164	סוג בית הספר התיכון
83.4	232	93.1	152	ערבי ממלכתי
1.6	4	1.6	3	יהודי ממלכתי
6.5	18	4.3	7	נוצרי פרטי
3.4	9	0.9	2	מוסלמי פרטי
1.2	4		0	יהודי פרטי
1.1	3		0	תיכון מעורב (יהודים וערבים)
0.7	2		0	לא למד בתיכון בכלל
0.1	0		0	לא יודע/מסרב להשיב
2.0	5		0	אחר
	277		164	מגמת לימודים בתיכון
1.2	3	1.6	3	לא למד בתיכון
83.4	230	72.3	118	מגמה ריאליית
8.2	23	15.8	26	מגמה הומנית
3.0	8	6.2	10	מגמת מקצועית, מחשבים ואלקטרוניקה
2.4	7	1.6	3	מגמה מקצועית, מכאניקה של רכב/ספורט
1.3	4	0	0	אחר
0.6	2	2.5	4	מסרב להשיב

* הנתונים משוקללים לפי הסטטוס התעסוקתי (עובד/לומד, עובד ולומד, חסר מעש) ומגדר.

לוח 12. עזרים לשילוב בשוק העבודה/לימודים, לפי מגדר*

	נשים		גברים	
	שכיחות	%	שכיחות	%
	83		52	
מרכז הכוון	36	43.6	29	55.0
נגישות של מקום העבודה	12	14.5	3	5.0
הכשרה מקצועית	11	12.7	5	10.0
מידע באינטרנט על מקומות עבודה	9	10.9	10	20.0
קורס בשפה העברית	12	14.5	5	10.0
אחר	3	3.6	0	0.0

* הנתונים משוקללים לפי הסטטוס התעסוקתי (עובד/לומד, עובד ולומד, חסר מעש) ומגדר.

לוח 13: חסרי מעש בעבר, לפי מגדר*

	נשים		גברים	
	שכיחות	%	שכיחות	%
אי-השתלבות בכל מסגרת שהיא מגיל 18 ועד היום	213		229	
כן	48	22.6	47	20.7
לא	165	77.4	182	79.3
מספר הפעמים שזה קרה	48		47	
פעם אחת	26	54.2	23	48.6
פעמיים	7	15.0	3	7.0
שלוש פעמים או יותר	13	27.7	15	31.9
לא יודע/מסרב להשיב	2	3.1	6	12.5
משך הזמן מחוץ למסגרת אחרי גיל 18 (חודשים)	48		47	
3-0	24	50.0	28	59.3
6-4	12	25.4	8	17.5
12-7	8	16.9	8	16.3
מעל 12	4	7.7	3	7.0
סיבה לאי-השתלבות במסגרת אחרי גיל 18	48		47	
מחלה	0	0.0	5	10.4
אי-מציאת עבודה	5	11.0	4	9.0
אי-מציאת עבודה הולמת	5	10.6	4	7.9
הכנה ללימודים על-תיכוניים	12	27.5	7	15.0
המתנה לפתיחת שנת הלימודים	8	17.0	5	10.4
המתנה לקבלה למקום עבודה	2	3.9	3	6.9
תקופת מנוחה	3	5.9	3	6.3
חוסר ידיעה והתלבטות לגבי מה לעשות	2	3.1	2	5.5
אחר	4	7.3	4	8.0
לא יודע/מסרב להשיב	7	13.7	10	20.5
חיפוש עבודה פעיל	10		8	
כן	7	65.5	8	100
לא	3	34.5	0	0.0

* הנתונים משוקללים לפי הסטטוס התעסוקתי (עובד/לומד, עובד ולומד, חסר מעש) ומגדר.

מקורות

- אקשטיין, צבי, ומומי דהן, 2011. אבטלה גבוהה בקרב צעירים ערבים, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה (פורום קיסריה לכלכלה וחברה).
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2012. שנתון סטטיסטי לישראל לשנת 2011. ———, 2013. שנתון סטטיסטי לישראל לשנת 2013 (מקוון). ———, 2014. שנתון סטטיסטי לישראל לשנת 2014 (מקוון).
- זעירא, ענת, רמי בנבנישתי, ותהילה רפאלי, 2012. צעירים פגיעים בתהליכי מעבר לבגרות: צרכים, שירותים ומדיניות, דוח מחקר מסכם, ירושלים ורמת גן: האוניברסיטה העברית בירושלים ואוניברסיטת בר-אילן.
- חטאב, נביל, 2003. פנטסיה, רציונליות או התנגדות: הבניה חברתית וג'נדראלית של אוריינטציות עתיד בקרב בני נוער פלסטינים בישראל, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים.
- יעקובי, ארז, אמיר פז פוקס, משה קרף, אורית שנקר, אירית טסל, ויובל תנורי, 2010. דו"ח אוננו, קרית אוננו: הקריה האקדמית אוננו.
- ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר, 2013. שוק העבודה של ערביי ישראל: סקירת מאפיינים וחלופות למדיניות, תל אביב: אוניברסיטת תל אביב, החוג למדיניות ציבורית.
- מיעארי, סאמי, עולא נבואני, ונביל חטאב, 2011. מחליפים על הספסל: המועסקים הערבים בישראל, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- רכס, אלי, ואריק רודניצקי (עורכים), 2009. "האוכלוסייה הערבית בישראל: נתוני יסוד", החברה הערבית בישראל: אוגדן מידע, נווה אילן: יוזמת קרן אברהם, עמ' 1-54.
- שנל, יצחק, ומיכאל סופר, 2006. "חסמים בפני פיתוח כלכלי במשק הערבי בישראל", בתוך: שלמה חסון ומיכאל קרייני (עורכים), הערבים בישראל: חסמים בפני שוויון, ירושלים: מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, עמ' 204-212.
- Beal, Sarah J. 2011. "The Development of Future Orientation: Underpinnings and Related Constructs," Dissertation, University of Nebraska-Lincoln.
- Bynner, John, and Samantha Parsons, 2002. "Social Exclusion and the Transition from School to Work: The Case of Young People not in Education, Employment, or Training (NEET)," *Journal of Vocational Behavior* 60 (2): 289–309.
- Carcillo, Stéphane, Rodrigo Fernández, Sebastian Königs, and Andreea Minea, 2015. *NEET Youth in the Aftermath of the Crisis: Challenges and Policies, OECD Social, Employment and Migration*, Working Papers no. 164, Paris: OECD Publishing.
- Coles, Bob, Christine Godfrey, Antonia Keung, Steven Parrott, and Jonathan Bradshaw, 2010. *Estimating the Lifetime Cost of NEET: 16–18 Year Olds Not in Education, Employment or Training*, York, UK: York University Department of Social Policy and Social Work and Department of Health Sciences.
- Furlong, Andy, 2006. "Not a Very NEET Solution Representing Problematic Labour Market Transitions among Early School-Leavers," *Work, Employment and Society* 20 (3): 553–569.
- Gregg, Paul, and Emma Tominey, 2005. "The Wage Scar from Youth Unemployment," *Labour Economics* 12: 487–509.
- Jamal, Amal, 2011. "Civic Associations, Empowerment and Democratization: Arab Civil Society in Israel," in: Guy Ben-Porat and Bryan S. Turner (eds.), *The Contradictions of Israeli Citizenship: Land, Religion and State*, London and New York: Routledge, pp. 222–257.
- Khattab, Nabil, and Sami Miaari, 2013. "On the Reserve Bench: Palestinian Employees in Israel," in: eidem (eds.), *Palestinians in the Israeli Labour Market: A Multi-disciplinary Approach*, New York: Palgrave Macmillan, pp. 11–36.

- Lee, Neil, and Jonathan Wright, 2011. *Off the Map? The Geography of NEETs*, London: Work Foundation.
- Möller, Joachim, and Matthias Umkehrer, 2014. *Are There Long-Term Earnings Scars from Youth Unemployment in Germany?* ZEW — Centre for European Economic Research Discussion Paper (14–089).
- Mroz, Thomas A., and Timothy H. Savage, 2006. "The Long-term Effects of Youth Unemployment," *Journal of Human Resources* 41 (2): 259–293.
- Neumark, David, 2002. "Youth Labor Markets in The United States: Shopping Around vs. Staying Put," *Review of Economics and Statistics* 84 (3): 462–482.
- Sachdev, Darshan, Bethan Harries, and Thomas Roberts, 2006. *Regional and Sub-Regional Variation in NEETs: Reasons, Remedies and Impact*, Learning and Skills Development Agency, LSDA Final Report.
- Schmillen, Achim, and Matthias Umkehrer, 2013. *The Scars of Youth: Effects of Early-Career Unemployment on Future Unemployment Experience* (No. 6/2013), IAB Discussion Paper.
- Seginer, Rachel, 2008. "Future Orientation in Times of Threat and Challenge: How Resilient Adolescents Construct their Future," *International Journal of Behavioral Development* 32 (4): 272–282.
- Serracant, Pau, 2014. "A Brute Indicator for a NEET Case: Genesis and Evolution of a Problematic Concept and Results from an Alternative Indicator," *Social Indicators Research* 117 (2): 401–419.
- Staff, Jeremy, and Jeylan T. Mortimer, 2008. "Social Class Background and the School-to-work Transition," *New Directions for Child and Adolescent Development* 119: 55–69.
- Tamesberger, Dennis, and Johann Bacher, 2014. "NEET Youth in Austria: A Typology Including Socio-Demography, Labour Market Behaviour and Permanence," *Journal of Youth Studies* 17 (9): 1239–1259.

ד"ר סאמי מיעארי הוא מרצה וחוקר במחלקה ללימודי עבודה באוניברסיטת תל אביב ועמית מחקר לשעבר במכון הישראלי לדמוקרטיה. תחומי המחקר שלו הם כלכלת עבודה, כלכלת קונפליקט והעלויות הכלכליות של סכסוכים פוליטיים, אי-שוויון, הגירה כלכלית, אפליה נגד קבוצות מיעוט וכלכלה יישומית.

נסרין חדאד חאג' יחיא היא מנהלת (שותפה) של התכנית ליחסי יהודים-ערבים במכון הישראלי לדמוקרטיה. בעלת תואר שני בחינוך ובגאוגרפיה חברתית ודוקטורנטית בבית הספר להיסטוריה באוניברסיטת תל אביב. עבודת הדוקטור שלה עוסקת בהשפעה של חסמים במרחב החברתי על חוסר מעש בקרב צעירים ערבים בישראל.

המחקר נעשה במסגרת המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים, בראשות פרופ' מרדכי קרמניצר ובניהולה של ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה